

วิจารณ์คำสอนในสุภาษิตสอนหญิง

ความหมายของคำว่า วิจารณ์

วิจารณ์ในที่นี้หมายถึง วิจารณ์วรรณคดี ซึ่งอาจจะวิจารณ์ในแง่ต่าง ๆ ได้หลายแง่ เช่น วิจารณ์ในแง่ความไพเราะ วิจารณ์แง่จุดมุ่งหมายของผู้แต่ง วิจารณ์ตัวละคร เป็นต้น รศ. กุหลาบ มลลิกะมาส อธิบายความหมายของคำว่า วิจารณ์ว่า "ตามที่ตกลงกันในที่ประชุม วิจารณ์ ก็คือ การนำเอางาน เขียนนั้นมาพิจารณา อาจจะมีทั้งดีและชม เพราะปกติหลักการ วิจารณ์แล้วแต่ว่าผู้วิจารณ์จะมีความคิดเห็นอย่างไร"¹ อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์ที่คตินั้นควรจะมีการกำหนดแนววิจารณ์ลงไปให้ชัดเจนว่า จะวิจารณ์ในแนวใด เช่น วิจารณ์ในแนวจิตวิทยา สังคมวิทยา ปรัชญา เป็นต้น

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง จริยศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาจริยศาสตร์ คำว่า จริยศาสตร์นี้ มีผู้อธิบายว่า "คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติ หรือ ศาสตร์แห่งความ ประพฤติ ข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติ"² ฉะนั้น จริยศึกษา ก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับข้อควรประพฤติ ปฏิบัติ ซึ่งหมายถึง การพยายามศึกษาถึงอุดมการณ์ของชีวิตมนุษย์ แล้วแสดงให้เห็นว่า อะไร ควรประพฤติปฏิบัติ อะไรไม่ควร³ การที่จะกล่าวว่า อะไรควรทำหรือไม่นั้น ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวว่าเป็นเรื่องของการให้คุณค่า ซึ่งใช้คำว่า "ดี" ดังท่านได้กล่าวไว้ว่า "เราจะเข้าใจ ชัดขึ้นถ้าเรานึกในใจว่าเมื่อเราพูดถึงค่าทางจริยะ เราใช้คำว่า "ดี" เรียกคุณค่าอันนั้น

¹คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, "การสอนวิชาภาษาไทยในระดับอุดมศึกษา" รายงานการสัมมนา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 113.

²วสิน อินทสระ, จริยศาสตร์คืออะไร (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรการพิมพ์, 2518), หน้า 2.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

ความดีคือคำทาหารจริยธรรม และจริยศาสตร์ก็ศึกษาความหมายของคำนี้"¹

ผู้เขียนขอสรุปในตอนนี้อย่างสั้น ๆ ก่อนว่า จริยศึกษา ก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับข้อควรประพฤติปฏิบัติ แล้วแสดงให้เห็นว่า ข้อควรประพฤติข้อใดดีและไม่ดี

แต่เนื่องจากบทนี้ จะกล่าวถึง คำสอนในสุภาษิตสอนหญิง ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับข้อควรประพฤติปฏิบัติในสังคม ฉะนั้นการจะว่าความประพฤติใดดีหรือไม่นั้น จึงจำเป็นต้องยึดคตินิยมและสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ เป็นหลัก เพราะคนในแต่ละกลุ่ม แต่ละสังคมย่อมมีความคิดเห็นต่างกันอย่างไม่ว่ามากก็น้อย

คำว่า คตินิยมนี้ เสฐียรโกเศศ อธิบายว่า "คือสิ่งที่สังคมควรปรารถนา เพราะมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นจะเป็นปัจจัยช่วยเขาให้เกิดความสุข ความเจริญ หรือก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม"²

ฉะนั้น การวิจารณ์ในบทนี้ คือ การพิจารณาข้อควรประพฤติปฏิบัติจากคำสอนในสุภาษิตสอนหญิง ว่าข้อใดควรปฏิบัติ และข้อใดไม่ควรปฏิบัติ โดยยึดคตินิยมตามความหมายของเสฐียรโกเศศ คือ ถ้าคำสอนใดปฏิบัติตามแล้ว ทำให้คนในสังคมนั้นเกิดความสุขความเจริญหรือก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม ก็ถือว่า คำสอนนั้นดี

ผู้เขียนจะกล่าววิจารณ์ตามหัวข้อสำคัญที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ วิจารณ์คำสอนในสมัยของผู้แต่งว่า คำสอนนั้นดี หรือไม่ เพียงใด ส่วนอีกประเด็นหนึ่งจะกล่าวถึงว่า หากนำคำสอนนั้นมาใช้ในปัจจุบัน คำสอนเหล่านั้นยังใช้ได้หรือไม่ เพียงใด

สมัยของผู้แต่งในที่นี้หมายถึง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 เพราะในสุภาษิตสอนหญิงมีกล่าวถึง ละครเจ้ากรับซึ่งตามประวัติว่าเกิดในสมัยรัชกาลที่ 1 และถึงแก่กรรมในสมัยรัชกาลที่ 4 ฉะนั้นสุภาษิตสอนหญิงจึงควรเป็นวรรณคดีในระยะดังกล่าว

¹วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 9.

²เสฐียรโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515), หน้า 15.

ดังนั้น ผู้เขียนขอเริ่มวิจารณ์ตามหัวข้อต่าง ๆ ต่อไปนี้

การครองตน

1. รู้จักประมาณตน ในสมัยนั้น กวีผู้แต่งสอนให้ผู้หญิงรู้จักประมาณตนด้วยการเจียมตน ไม่ทะเยอทะยานใฝ่สูงจนเกินศักดิ์ไม่ว่าจะเป็นทางใจ หรือทางกาย เช่น ห้ามแต่งตัวให้หัดเทียมพวกผู้ที่ตั้งที่กล่าวว่า "เห็นผู้ที่มีทรัพย์ประกำแต่ง อย่าทำแข่งवासภากระยาหงัน" เป็นการสั่งสอนที่สอดคล้องกับสภาพสังคมอย่างยิ่ง เพราะสมัยนั้นมีการแบ่งระดับชั้นของบุคคล กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ทรงมอบอำนาจให้ชนชั้นมูลนาย¹ ควบคุมผู้คนจำนวนหนึ่งเพื่อใช้ในราชการทัพและราชการอื่น ๆ² จึงทำให้พวกมูลนายมีอำนาจเหนือสามัญชนที่ต้องอยู่ในสังกัดของมูลนายนั้น ๆ ผู้ที่อยู่ในความควบคุมของมูลนายเรียกว่า ไพร³ จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ไพร่จะพยายามหลีกเลี่ยงภาวะความต่ำต้อยนั้นให้พ้น ด้วยการกระทำทุกอย่างเพื่อขยับฐานะของตนจากไพร่มาเป็นผู้ดี⁴บ้าง ด้วยเหตุนี้ บรรดาข้าราชการชั้นต่ำ (ศักดินาต่ำกว่า 400) และบรรดาเศรษฐีที่มีเงินแต่ไม่มีชาติวุฒิ⁵ต่างทะเยอทะยานแสหาวิธีต่าง ๆ เพื่อแสดงตัวให้หัดเทียมผู้ดีด้วยการแต่งกายดังที่ปรากฏในคำสอนที่กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม คนเหล่านี้ต้องเผชิญอุปสรรคสำคัญ กล่าวคือ มีพระราชบัญญัติฉบับหนึ่งประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2343 (สมัยรัชกาลที่ 1) มีเนื้อความบางตอนประกาศห้ามเกี่ยวกับการแต่งกายดังนี้

¹หมายถึง เจ้านาย และขุนนาง

²วิลาสงส์ พงสะบุตร, ประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทย-วัฒนาพานิช, 2519), หน้า 17.

³หมายถึงชายฉกรรจ์ทุกคน (ยกเว้นพระภิกษุและทาส) ต้องไปขึ้นทะเบียนสังกัดมูลนายตามกรมกองต่าง ๆ เมื่อมีอายุครบ 18 ปี เป็น "ไพร่สม" เมื่ออายุครบ 20 ปีเปลี่ยนไปเป็น "ไพร่หลวง" แล้วรับราชการไปจนอายุครบ 60 ปี.

⁴วิลาสงส์ พงสะบุตร กล่าวว่า สังคมสมัยนั้นแบ่งคนเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นปกครอง มีศักดินาตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไป เรียกกันว่า ผู้ดี หรือ มูลนาย และชนชั้นที่ถูกปกครองซึ่งมีศักดินาต่ำกว่า 400 ไร่ ถือกันว่าเป็นไพร่

⁵หมายถึงชาติตระกูลสูง คือ ในตระกูลของเจ้านาย หรือมูลนาย

อย่างธรรมเนียมแต่ก่อนสืบมา จะนุ่งผ้าสมปักทองนากใส่ เสื้อครุยกรองคอ กรองคันแขน กรองปลายแขน จะคาดประคตหนามขนุนไค้แต่มหาดไทย ระยะเวลาใหม่ จุดศกมกแลแต่ง บุตรแลหลานขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย ไค้แต่เสนาแลจ๊กจกจีน จำหลักประดับพลอยแต่เพียงนี้ แลทุกวันนี้ข้าราชการผู้น้อยนุ่งหมี่ไค้ทำอย่างธรรมเนียมแต่ก่อน ผู้น้อยก็นุ่งสมปักปุมทองนาก ใส่เสื้อครุยกรองคอ กรองมือ กรองสังเวียน กรองสมรสู คาครัฑประคตหนามขนุน ก็นุ่งผ้าตรีฝั่ง ตลอดไปจนตำรวจ เลวลูกควาญนิกักรวมยศตรีฝั่งควย แต่ง บุตรแลหลานเล่า ลูกลูกประหล่าจำหลักประดับพลอยแลจ๊กจกจีน ประดับพลอยเพชรอมยา ราชาวดี ใส่ กิ้วยมีกระจิงประจำยามสี่ทิศ ลูกภาคจันถมยา ประดับเพชรประดับพลอย สาย เข็มขัดมีดอกประจำยามเขาย่างทองหาม เกินบรรดาศักดิ์คืออยู่ แต่นี้สืบไปเมื่อ นาน ให้ข้าราชการแลราษฎรทำตามอย่างธรรมเนียมแต่ก่อนครั้งนั้น ไปรดเกล้าไห้แต่ ขุนนางผู้ใหญ่กักรวมยศตรีฝั่ง คาครัฑประคตหนามขนุน ห้ามอย่าให้ข้าราชการผู้น้อยใส่ เสื้อครุยกรองคอ กรองสังเวียน กรองสมรสู คาครัฑประคตหนามขนุน นุ่งสมปักทองนาก สาย เข็มขัดอย่าไห้มีดอกประจำยามกักรวมยศตรีฝั่งใส่ เสื้อครุยไค้แต่กรอปลายมือจะแต่ง บุตรหลานก็ไห้ใส่ไค้แต่จี่เสมา ภควจัน จำหลักประดับพลอยแคงพลอย เขียว แต่ทาน อย่าไห้ประดับเพชรอมยาราชาวดี ลูกประหล่าเล่าก็ไห้ใส่แคงลายแคงแลเกดียง เกี้ยว อย่าไห้มีกระจิงประจำตามสี่ทิศ แลอย่าไห้ใส่กระจับปิงพริกเทศทองคำ ถ้าไลทองคำ ใส่เทาอย่าไห้ข้าราชการผู้น้อยแลราษฎรกักรวมยศตรีฝั่ง แลกระทำไห้ผิดควยอย่าง ธรรมเนียมเกินบันคาศักดิ์เป็นอันขาดที่เกี้ยว แลห้ามอย่าไห้ทางทองหังปวงวังจางแล ทาจี่เสมาภควจัน ประดับเพชรอมยาราชาวดี แลกระจับปิง พริกเทศ ถ้าไลเทาทองคำ แลแหวนถมยาราชาวดี ประดับพลอย ห้ามมิไห้ผู้ชายเป็นอันขาดที่เกี้ยว ถ้าข้าราชการ ผู้น้อยแลอาณาประชาราษฎรชางทอง กระทำไห้ผิดควยอย่างธรรมเนียมแต่ก่อน จะเอาตัว ด้วเป็นโทษจหนัก . . . แลให้กรมพระนครบาลที่ของสำคัญ ป่าวร้องประกาศแก่ ราษฎรหังปวงให้รุจทั่ว¹

ฉะนั้น ไม่ว่าผู้แต่งจะสอนเรื่องการเจียมตนหรือไมก็ตาม ราษฎรทั่วไปก็จำต้อง ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติดังกล่าวอยู่แล้ว มิฉะนั้นจะถูกลงโทษ ด้วยเหตุนี้ราษฎรจึงต้อง คำเนินชีวิตอย่าง เสงี่ยมเจียมตน มีใช้ด้วยจิตสำนึก หากแต่ต้องกระทำเพราะอยู่ในสภาวะ จำยอม อย่างไรก็ตามที่ผู้แต่งสั่งสอนมิไห้ไม่สูงจน เกินศักดิ์ก็เป็นการดีสำหรับสามัญชน สมัยนั้น เพราะคำสอนจะได้ เป็นคำเตือนใ้บุคคลต่ำศักดิ์อยู่ตลอดเวลาไม่ให้ ผลอิจ ผลอ กายกระทำในสิ่งที่เป็นเหตุให้รับโทษทัณฑ์ได้ประการหนึ่ง และการแต่งกายประดับประดาเป็น

¹เสถียร วิชยลักษณ์และคนอื่น ๆ, ผู้รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก 2 (พระนคร: ม.ป.พ., 2478), หน้า 79-81.

สาเหตุให้ฐานะทางเศรษฐกิจต้องยากจนลงกว่าเดิมอีกประการหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อสามีผู้มีโอกาสหาเงินทองได้ยากลำบากและหาได้น้อยกว่าพวกมูลนายอยู่แล้ว¹

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ผู้แต่งสอนว่า "อันตัวค่าแล้วอย่าทำให้กายสูง" "อันตัวค่าแล้วอย่าทำให้เกินศักดิ์" "อย่าทำแข่งวาสนากระยาหงัน" และ "ตัวมีโช้ชาววังไม่บังควร" แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งคิดว่าการเป็นชาววังนั้นเป็นเรื่องของวาสนาที่ไม่มีใครจะแข่งขันให้ทัดเทียมกันได้ ผู้แต่งจึงสอนให้สามีอุชน ใจมตัวว่าวาสนาน้อยจึงต้องมีฐานะต่ำต้อย และอย่าได้คิดแข่งวาสนากับชาววังเพราะเป็นสิ่งสุควิสัย ผู้แต่งมิได้สอนเพราะเกรงว่าชนชั้นต่ำจะถูกกดโหมถ้าไม่ ใจมตัวยังขึ้นแต่งกายทัดเทียมผู้ที่อยู่ แต่อย่างไรก็ตาม ต้องถือว่าคำสอนของกวีผู้แต่งเหมาะสมสำหรับสามีอุชนในสังคมนั้นมาก

ส่วนสภาพในสังคมยุคปัจจุบันแตกต่างกับสภาพสังคมในยุคสมัยของผู้แต่ง โดยเฉพาะความหมายของคำว่า "ผู้ดี" และ "ไพร่" ได้เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ ผู้ดี หมายถึง ผู้ที่มีความประพฤติดีทั้งไตรทวาร คือ กาย วาจา และใจ ผู้ดีในความหมายนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่เกิดมาในตระกูลผู้สูงศักดิ์เสมอไป ส่วน ไพร่ มีชื่อเรียกราชกรต่ำศักดิ์ทั่วไปอย่างแต่ก่อน แต่หมายถึงผู้ที่มีคุณสมบัติตรงกันข้ามกับผู้ดีที่กล่าวมา³ ฉะนั้น ความ เป็นผู้ดีและไพร่ในปัจจุบัน มิใช่ เรื่องของวาสนาอีกต่อไป แต่เป็นเรื่องของอบรมสั่งสอน ส่วนการแต่งกายในปัจจุบัน นับว่าประชาชนมีเสรีภาพมาก ใครจะแต่งกายวิจิตรพิศดาร ประดับประดามากน้อยเพียงใดก็ได้ตามความพอใจ ไม่มีกฎหมายบังคับห้าม เว้นแต่จะเข้าข่ายลักษณะการแต่งกายที่เป็นอนาจารหรือขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของสังคม

อนึ่ง ผู้ดีในสมัยก่อน หมายถึง เจ้า และ ขุนนาง ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด จน

¹ เพราะจะดูความเกี่ยวกับศักดิ์นาได้ระบุไว้อย่างละเอียดดีว่าใครมีศักดิ์ก็ตามฐานะและตำแหน่งในสังคมคนละเท่าใด บรรดาเจ้านายและขุนนางจะมีนาและบริวารมาก ส่วนไพร่มีน้าน้อยกว่า ปกติมีเพียงคนละ 25 ไร่ ที่ทำนาหากินจึงน้อยกว่ามูลนาย ซึ่งมีได้ถึง 10,000 ไร่ เจ้านายชั้นสูงมีได้ถึง 100,000 ไร่.

² เอื้อ บุษปะเกศ หงสกุล, หน้าที่พลเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทย-วัฒนาพานิช, 2518), หน้า 1.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

กล่าวได้ว่าเป็นคน 'ระคมเดียวกัน' ¹ แต่มาในปัจจุบันนี้ กลไกทางสังคมได้แบ่งแยก เจ้า และ ขุนนาง ออกจากกันอย่างชัดเจน เจ้า หรือประมุขญาติของพระมหากษัตริย์นั้น ยังคงเป็นบุคคลระดับสูงอยู่ได้โดยสมบูรณ์ ² ทำให้คำสอนของผู้แต่งในแง่ที่ว่า อย่าคิดที่จะแข่งขันกับขุนนางในเรื่องชาติกำเนิดยังคงเหมาะสมใช้ได้อยู่ ส่วนวิธีการเป็นขุนนางหรือในปัจจุบันหมายถึง "ข้าราชการ" แปรเปลี่ยนไป เพราะการเข้ารับราชการในหน่วยงานต่าง ๆ ล้วนมีการสอบคัดเลือกโดยพิจารณาถือเอาความรู้ความสามารถของผู้สมัครเป็นเครื่องตัดสิน ซึ่งต่างกับสมัยก่อน ๆ ที่พิจารณาถือเอาชาติตระกูลของผู้สมัครเป็นสำคัญ เท่ากับเป็นการตัดสิทธิ์บรรดาไพร่ทั้งหลาย มิให้มีโอกาสได้เป็นขุนนางกันโดยปริยาย ดังนั้นการที่จะเป็นขุนนางหรือข้าราชการในตำแหน่งสูงนั้น มิใช่เพราะบุญวาสนาอีกต่อไป แต่เป็นเรื่องที่จะต้องแข่งขันกันด้วยความรู้ความสามารถ ประชาชนในปัจจุบันไม่ควรพอใจสภาพต่ำต้อยของตน เพราะคิดเสียว่า วาสนาตนมีเพียงเท่านี้ การคิดเช่นนั้นจะทำให้สังคมหยุดอยู่กับที่หรือมีฉะฉานทรุดลง เพราะเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่มองคิดว่าไม่มีวันที่วาสนาตนจะสูงกว่านี้ไต่ยอมก่อให้เกิดความท้อถอย เหนื่อยหน่าย ไม่กระตือรือร้น ปล่อยชีวิตให้อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ จนกว่าจะตายไปพร้อมกับวาสนาของตน เช่นนี้ สังคมย่อมไม่มีพัฒนาการ ดังนั้น ทุกคนควรจะกระตือรือร้นชวนขวายหาวิชาความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อขยายฐานะของตน จากคนจนเป็นคนมั่งมี จากคนไร้อาชีพเป็นคนมีอาชีพ จากข้าราชการชั้นผู้น้อยเป็นข้าราชการชั้นสูงขึ้น เป็นต้น และไม่ว่าจะมีอาชีพใดก็ตามซึ่งเป็นอาชีพสุจริต ถ้าประชาชนมีความขยันหมั่นเพียรทะเยอทะยาน เพื่อเลื่อนฐานะของตนเองให้สูงขึ้นอย่างถูกต้อง และเหมาะสมย่อมนำความเจริญมาสู่สังคมทั้งสิ้น การทะเยอทะยานอย่างถูกต้องและเหมาะสมในที่นี้หมายถึง

¹ เพราะในสมัยนั้น พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเต็มทีในการแต่งตั้งข้าราชการให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือพระองค์ในการบริหารบ้านเมือง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจึงมักได้แก่เจ้าและบรรดาผู้ใกล้ชิดพระองค์ การเลือกผู้ใกล้ชิดนับเป็นผลดี เพราะทรงทราบดีว่า ใครควรจะทำหน้าที่ใดจึงจะดีที่สุด.

² นิพนธ์ คันธเสวี ได้กล่าวถึงการแบ่งระดับชนชั้นต่าง ๆ ของคนในสังคมไทยไว้ในหนังสือ สังคมวิทยาเบื้องต้นว่า ชั้นสูงสุด มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถอยู่เหนือยอดสุด รองลงมาคือพระวงศ์ชั้นสูง.

การฝึกคนให้ขยันหมั่นเพียร มีความอดทนและเข้มแข็งในการขจัดอุปสรรคต่าง ๆ นานา และเป็นผู้ใฝ่ใจหาความรู้อยู่เป็นนิจ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้จะสามารถประกอบอาชีพใด ๆ ได้อย่างเจริญรุ่งเรือง ส่วนการทะเยอทะยานที่ไม่เหมาะสมคือ การหลอกลวงตนเองและผู้อื่นด้วยการคบตา เช่น แ่่งตัวราวกับเศรษฐีทั้ง ๆ ที่คนเป็นยาจก แสดงตนทั้งกิริยาท่าทางราวกับนายทั้ง ๆ ที่เป็นบ่าว เป็นต้น การกระทำเช่นนี้ตรงกับคำพังเพยที่ว่า "ข้างนอกสุกใสข้างในเป็นโพรง" ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลดีใด ๆ มีแต่จะเสื่อมไปในที่สุด

คำสอนของผู้แต่งที่มีให้แก่ง่ายประดัยประดาเกินไปนั้น ก็นับว่าเป็นคำสอนที่เหมาะสมกับปัจจุบันมาก เพราะสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันผิดเคลื่อนกว่าสมัยก่อน ผู้คนต้องแย่งกันทำมาหากิน มีผู้ร้ายชุกชุมการแต่งกายด้วยของประดัยมีค่าจึงเป็นอันตรายนมาก เพราะอาจจะถูกปล้นจี้ได้ง่าย ต้องเสี่ยงต่อการสูญเสียทรัพย์สินเงินทองและความปลอดภัยของชีวิต อีกประการหนึ่ง การซื้อเครื่องประดับที่มีราคาแพง เช่น เพชรพลอย ทอง ฯลฯ นับเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจอยู่มาก เท่ากับว่า ทรัพย์สินเหล่านั้นต้องจมไป ไม่ได้นำมาหมุนเวียนใช้ให้เป็นประโยชน์เลย

ส่วนการสอนให้ประมาณตนในการใช้จ่ายเงิน นับว่าเป็นคำสอนที่เหมาะสมทุกยุคสมัย เนื่องจากเงินทองเป็นของหายาก กว่าที่จะได้มาแต่ละบาทแต่ละสตางค์เต็มไปด้วยความเหน้อยยาก บ้างก็ใช้แรงกายเข้าแลก บ้างก็ใช้ปัญญาความคิด ความรู้เข้าแลก และยังคงแข่งขันแก่งแย่งกันทำมาหากินอีกด้วย ฉะนั้นเมื่อได้เงินมาอย่างยากลำบากก็ควรจะใช้ให้คุ้มค่าความเหน้อยยากที่ลงทุนไป หากจับจ่ายใช้สอยฟุ่มเฟือยเกินกำลังทรัพย์ของตน จะก่อให้เกิดทุกข์ในยามเจ็บไข้ได้ป่วย แทนที่จะมีกินทุกมื้อ กลายเป็นอกมีอกกินมือ และความยากจนนับเป็นอุปสรรคสำคัญที่จะบั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของสังคม เพราะคนที่ยากจนจะต้องคิดแก้ไขปัญหาค่าเฉพาะหน้าก่อนว่ามือต่อไปจะมีกินหรือไม่ ถ้าประชาชนต้องคิดถึงปัญหานี้ทุกวันตลอดไป ย่อมไม่มีเวลาคิดสร้างสรรค์ความเจริญอื่น ๆ ให้แก่สังคม

สรุปได้ว่า คำสอนให้รู้จักประมาณตน เป็นคำสอนที่เหมาะสมแก่สมัยของผู้แต่งมาก ทั้งยังใช้สอนได้ดี เป็นส่วนใหญ่หากได้แปลงเปลี่ยนความมุ่งหมายให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

2. การรู้จักเลือกคบเพื่อน ผู้แต่งได้กล่าวแต่เฉพาะลักษณะของหญิงชั่วที่ผู้หญิงไม่ควรคบค้าสมาคมด้วย ผู้เขียนคิดว่า เนื่องจากในสมัยนั้นผู้หญิงได้รับการอบรมสั่งสอนให้รักนวลสงวนตัว โอกาสที่จะคบหาเพื่อนชายเป็นไปได้ยากมาก หรือแทบไม่มีเลย นอกเสียจากเวลา

มีงานหนักชดถุกจึงได้รับอนุญาตให้ไปทำบุญและเที่ยวงานได้ แต่ต้องมีผู้ใหญ่คุมไป¹ หญิงชายได้แค่เพียงเห็นหน้ากัน ฝ่ายชายก็หมายตาไว้เท่านั้น ฉะนั้นผู้ที่ผู้หญิงจะคบเป็นเพื่อนได้ก็คือ เพื่อนผู้หญิงในละแวกบ้านของตนเท่านั้น ผู้แต่งจึงมิได้กล่าวถึงผู้ชายที่ไม่ควรคบเป็นเพื่อน

สำหรับคำสอนมิให้คบหญิงชั่วลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 นั้น มีความเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ก. หญิงเกียจคร้านการงาน เอาแต่แต่งตัวเที่ยวเตร่ เป็นหญิงประเภทที่หญิงดีไม่ควรสมาคมด้วย เพราะหญิงพวกนี้เป็นพวกถ่วงความเจริญ เนื่องจากเกิดมาแล้วไม่ทำตนให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ส่วนรวม หญิงพวกนี้จึงเป็นคนไร้ค่า ไม่สมควรที่ใครจะคบไว้เป็นเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในปัจจุบันทุกคนต้องทำงานแข่งกับเวลา เพื่อให้มีผลิตผลมากที่สุดจะได้ช่วยให้สมาชิกในสังคมนั้นมีกินมีใช้ไม่เดือดร้อน ถ้าใครเกียจคร้านไม่ยอมทำงานทั้ง ๆ ที่สามารถทำได้ ผู้นั้นก็ไม่ต่างอะไรกับกาฝากซึ่งไร้ประโยชน์ ไม่สมควรคบไว้เป็นเพื่อน เพราะอาจชักพาให้เกียจคร้านตามกันไปด้วย

ข. หญิงใจแตก หญิงหลายใจ หญิงคบชู้ ทั้ง 3 ประเภทนี้ ผู้แต่งระบุว่า เป็นหญิงชั่วซึ่งเป็นการสมควร เพราะสมัยนั้น ค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิง คือ ผู้หญิงที่ดีจะต้องสุภาพเรียบร้อย เก็บเนื้อเก็บตัวอยู่กับบ้านไม่ข้องแวะกับผู้ชาย ไม่เป็นฝ่ายแสดงความสนใจรักใคร่ผู้ชายก่อน ฉะนั้น หญิงที่ไม่ประพฤติตนตามคตินิยมดังกล่าวย่อมทำให้ผู้ชายตัดสินว่าหญิงนั้น เป็นคนประพฤติชั่ว ไม่มีคุณค่ามากพอที่จะให้ชายรักใคร่อย่างจริงจังได้ ผู้ชายจึงมัก จะถือโอกาสหากำไรจากหญิงเหล่านี้ โดยไม่ยอมรับผิดชอบผลที่จะตามมาภายหลัง ฝ่ายผู้หญิงหากปล่อยตัวปล่อยใจมากเกินไป โอกาสที่จะตั้งครมภ์ยอมเป็นไปไ้ได้มาก เมื่อฝ่ายชายไม่รับผิดชอบจึงเกิดปัญหายุ่งยากภายหลัง คือ ปัญหาลูกไม่มีพ่อ ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาสังคมที่ยุ่งยากซับซ้อนต่อไปอีก ในปัจจุบัน ผู้หญิงมีสิทธิ์เสรีภาพมากขึ้นกว่าแต่ก่อนมากทีเดียว แต่คนส่วนใหญ่ยังคงถือว่า หญิงใจแตกหญิงหลายใจ และหญิงคบชู้ เป็นหญิงชั่วอยู่เหมือนเดิม ผู้ชายส่วนใหญ่ก็ยังคงประเมินคุณค่าของหญิงดังกล่าวไว้ต่ำ เหมือนความรู้สึกนึกคิดของชายสมัยเก่า เช่นกัน ฉะนั้นผู้หญิงในยุคปัจจุบันจึงควร รักษาเนื้อ รักษาตัว และยึดถือปฏิบัติตามคำสอนข้อนี้ต่อไป เพื่อประโยชน์สุขสำหรับตนเองและสังคม

¹ เสฐียรโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, หน้า 118.

๓. ผู้หญิงปากเสีย คือ ผู้หญิงที่ชอบพูดในเรื่องราวร้ายๆ คนอื่นทำผู้อื่น หึง เช่นนี้ยอมไม่ควรคบไว้เป็นเพื่อนอย่างเด็ดขาด หากใครคบหญิงประเภทนี้ ย่อมมีแต่ผลเสียเท่านั้น เพราะคนที่จะมีนิสัยเช่นนี้ต้องเนื่องมาจากจิตใจที่ไม่ดี ไม่ได้รับการอบรมบ่มนิสัย คนพวกนี้จึงแสดงธาตุแท้ของมนุษย์ออกมา คือ ความเห็นแก่ตัว ความก้าวร้าว และความอยากได้ ฉยาก เป็นในสิ่งที่ตนเองยังขาดอยู่ ความรู้สึกเหล่านี้เป็น เรื่องซึ่งต้องแก้ไขด้วยการอบรมจิตใจเป็นสำคัญ ดังนั้นไม่ว่ายุคใดสมัยใด หากการอบรมจิตใจคนยังไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทั่วถึง สังคมในยุคสมัยนั้นย่อมมีบุคคลไม่ตีประเภทนี้คกค้างอยู่เสมอ ผลเสียจากพฤติกรรมของของคนปากเสีย คือ ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนใจอยู่เป็นนิจ เพราะคนปากไม่ตีมักชอบพูดแต่เรื่องที่ไม่ดีงามของผู้อื่น ทั้งที่เป็นจริงบ้างเท็จบ้าง เพื่อหวังที่จะให้ผู้อื่นได้ฟังรู้สึกเกลียดชังหรือเหยียดหยามดูถูกผู้ที่ตนกล่าวถึง หากจะคิดว่าการนินทาเป็นการวิจารณ์ก็ตงนับว่าเป็นการตีเคียนเพื่อทำลายมากกว่าตีเพื่อก่อ จึงไม่เกิดผลดีใด ๆ แก่ใครทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้พูดผู้ฟังหรือผู้ที่ถูกกล่าวถึง มีแต่ความบาดหมางใจกันและเป็นศัตรูกัน ฉะนั้นไม่ว่าผู้หญิงสมัยใดก็ตามไม่ควรคบหญิงประเภทนี้ และไม่ควรประพฤติดน เป็นหญิงประเภทนี้ด้วย

๔. หญิงที่ชอบเกลือกกลั้วอบายมุข ในสุภาษิตสอนหญิงผู้แต่งได้กล่าวถึงลักษณะชายชั่วประเภทหนึ่งคือ ชายที่สูบฝิ่นกินเหล้าและเล่นการพนัน ในสมัยนั้นผู้ชายมีสิทธิและเสรีภาพจะทำอะไรตามอำเภอใจได้มากกว่าหญิงหลายประการ ชายที่ประพฤติดนดังกล่าวยังถูกประณามว่าเป็นคนชั่ว ฉะนั้น หากผู้หญิงประพฤติแบบเดียวกับผู้ชายดังกล่าว ย่อมไม่มีข้อสงสัยเลยในการที่ผู้หญิงนั้นต้องถูกตราหน้าว่าเป็นหญิงชั่ว คนสมัยนั้นอาจประณามว่า หญิงเช่นนั้นชั่วยิ่งกว่าชายเสียเสียอีก เพราะผู้หญิงมีข้อจำกัดมากมายในการครองตนให้ใคร่ชื่อว่าเป็นสตรีที่ดีสมัยนั้น สำหรับปัจจุบันไม่ว่าหญิงหรือชายหากสูบฝิ่นกินเหล้าและเล่นการพนัน ถือว่าชั่วร้ายเหมือน ๆ กัน ไม่สมควรที่คนดีจะคบหาสมาคมด้วย คนจำพวกนั้นนอกจากจะมีลักษณะเช่นเดียวกับคนเกียจคร้านดังที่พูดไปแล้วข้างต้น ยังมีพฤติกรรมที่น่ารังเกียจก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่นเป็นนิจ กล่าวคือคนสูบฝิ่นกินเหล้า (ถ้ารวมทั้งสิ่งเสพติดชนิดอื่น ๆ ด้วย) จะไม่มีสติปัญญาและหลังในการทำหน้าที่เพราะยาเสพติดและสุราที่เสพเข้าไปนั้นจะทำลายสมองและบั่นทอนสุขภาพลงทีละน้อยจนไม่อาจคิดอ่านทำสิ่งใดให้เป็นประโยชน์ได้ต้องกลายเป็นภาระของผู้อื่นในการที่ต้องเลี้ยงดูและรักษาต่อไป และในยามที่เกิดอาการคุมคลั่ง เพราะต้องการสิ่งเสพติด คนพวกนี้อาจทำอันตราย

หรือก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นได้เสมอ โดยปราศจากความยั้งคิด นับได้ว่าเป็นผู้ที่ไม่ช่วยให้สังคมเกิดความเจริญ ทั้งยังอาจก่อความเดือดร้อนให้ส่วนรวมชาวสวัสดีภาพในการดำรงชีวิตอีกด้วย

ความจริงการแก้ปัญหาเรื่องประชาชนเกลียดกลัวอภิมานุษนี่ เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องร่วมมือกันหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารประเทศจะต้องมีความตั้งใจจริงที่จะแก้ปัญหา
นี้ด้วย

ด. หญิงที่ขอยืมของผู้อื่นแล้วไม่คืน หญิงพวกนี้เป็นคนเห็นแก่ตัว และละโมภในทรัพย์สินสิ่งของของผู้อื่น ซึ่งคนประเภทนี้ไม่มีวันหมดสิ้นไปจากสังคมได้ เช่นเดียวกับหญิงปากเสีย เพราะพฤติกรรมชั่วเหล่านี้เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากสภาพจิต ดังนั้นไม่ว่าสมัยใดหากมีคนประเภทนี้หลงเหลืออยู่ ผู้ที่ไม่อยากเสียประโยชน์ของคนก็ไม่ควรไปติดต่อกับเกี่ยวข้องกับคนพวกนี้

ข. หญิงขายตัว ในสมัยก่อนก็กล่าวกันว่าหญิงขายตัวเป็นหญิงชั่วไม่ควรที่ใครจะคบเป็นเพื่อน เพราะสมัยนั้นผู้หญิงส่วนใหญ่คงไม่จำเป็นต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพด้วยวิธีการ เช่นนี้ เพราะผู้หญิงสมัยนั้นมีหน้าที่หลักในเรื่องเกี่ยวกับการบ้านการเรือน มีอาหารหารายได้เลี้ยงครอบครัว ผู้ที่หาเลี้ยงครอบครัวคือ ฝ่ายชาย¹ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจขณะนั้นก็ไม่ถึงกับแร้นแค้น ไม่ต้องแย่งกันกินแย่งกันใช้เหมือนปัจจุบัน ดังนั้นผู้หญิงที่ลงทุนถึงกับใช้ร่างกายและความสวยงาม ความเป็นเพศหญิงของตนเข้าไปแลกเงิน น่าจะเป็นเพราะความเกียจคร้านอยากทำงานสบาย ๆ มากกว่า จึงเป็นการสมควรที่จะตำหนิว่า หญิงนั้นกระทำไปด้วยความพอใจมากกว่าด้วยความจำเป็นหรือถูกบังคับ การสอนหญิงสมัยนั้นมิให้คบกับหญิงขายตัวนี้จึงเป็นการสอนที่ดี แต่จะนำมาใช้สอนคนในปัจจุบันควรต้องคำนึงถึงความเหมาะสมเป็นกรณี ๆ ไป เพราะถ้าผู้คนจะพากันรังเกียจเหยียดหยามผู้หญิงอาชีพนี้ทุกคน โดยมิได้พิจารณาถึงสาเหตุของการเริ่มต้นอาชีพนี้ เป็นการอยู่ดีธรรมอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิงที่ขายตัว เพราะอยู่ในภาวะจำยอมและเท่าเทียมกันทำให้หญิงพวกนี้เป็นคนอีกระดับหนึ่งที่ไม่มีการยอมรับเข้าพวกเข้าหมู่ ฉะนั้นโอกาสที่เขาทิ้งหลายเหล่านั้นจะหันไปประกอบอาชีพอื่นย่อมเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตามก็ดีความจริงแล้วอาชีพนี้ไม่ควรจะมีขึ้นด้วยซ้ำไป เพราะหญิงที่มีอาชีพนี้จะเป็นพาหะในการแพร่เชื้อโรคร้ายจาก

¹ เสฐียรโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, หน้า 121.

คนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งเป็นลูกโซ่ต่อ ๆ กันไป เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่มีต้นทุนสุขภาพและความเจริญของประเทศชาติ นอกจากนี้ยังเปรียบเสมือนमारผจญที่ทำให้ชีวิตการครองเรือนของผู้อื่นให้อับเฉาอีกด้วย ในปัจจุบัน ควรจะได้สนับสนุนให้มีการปีกรบรมอาชีพให้แก่ผู้หญิงทั่ว ๆ ไปเพื่อจะได้ไม่เลือกยศอาชีพโสเภณี และควรจะให้ประชาชนได้รับการศึกษามากพอที่จะไม่หลงเชื่อผู้อื่นอย่างง่ายกาย

3. การรู้จักรักษาวลสงวนตัว

คำสอนนี้เป็นอีกข้อหนึ่งที่ยังคงใช้ได้ก็สำหรับผู้หญิงในอดีตและปัจจุบัน เพราะการเกิดเป็นหญิงนั้นมีข้อเสียเปรียบทางสรีระประการหนึ่ง คือ การตั้งครรภ์ ความจริงการตั้งครรภ์มิใช่เป็นผลเสียเสมอไป หากผู้หญิงตั้งครรภ์ในลักษณะที่สังคมยอมรับ คือ มีสามี เป็นตัว เป็นคนแน่นอน การตั้งครรภ์ย่อมก่อให้เกิดความยินดีที่ที่มีผู้สืบเผ่าพันธุ์ต่อไป แต่ถ้าตั้งครรภ์ในลักษณะที่สังคมไม่ยอมรับ คือ การลักลอบได้เสียกันจนมีครรภ์ย่อมก่อให้เกิดผลเสียแก่แม่และเด็กซึ่งจะกลายเป็นผู้ก่อปัญหาให้แก่สังคมในที่สุด สมัยก่อนผู้หญิงใคร่ข้อยตัว ไม่รักษาวลสงวนตัวจะเป็นที่รู้จักแพร่แพร่หลายได้ง่ายกว่าปัจจุบัน เพราะสังคมสมัยนั้นยังมีวงแคบอยู่ ทุกคนย่อมรู้จักความเป็นไปของกันและกัน ในระแวกใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี หญิงสาวสมัยนั้นจึงมีสภาพสังคมที่บังคับพฤติกรรมอยู่ในที่ ทำให้รักษาวลสงวนตัวอยู่เป็นนิจ มิฉะนั้นจะเป็นการทำลายโอกาสของคนที่จะได้มีสามีดี แต่ในปัจจุบันผู้หญิงมีอิสระมากในการคบเพื่อนทั้งหญิงชาย เนื่องจากได้ศึกษาเล่าเรียนร่วมสถานันเดียวกัน การประกอบอาชีพนอกบ้านเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้สมาคมกับผู้อื่นทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าในการสอนพิเศษศึกษาและการคุมกำเนิด มีส่วนสำคัญที่อาจผลผลักดันให้ผู้หญิงรักษาวลสงวนตัวน้อยลง โดยไม่ต้องเกรงว่าผู้ใดจะล่วงรู้ถึงความประพฤติของตน ยิ่งไปกว่านั้นหญิงบางคนมิได้ปิดบังพฤติกรรมของตนแต่ประการใด เพราะถือว่า เมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วตนย่อมมีเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจปรารถนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพทัดเทียมผู้ชายก็ตาม ผู้เขียนยังมีความคิดเห็นว่า ผู้หญิงยังควรรักษาวลสงวนตัว รักษาพรหมจรรย์ไว้ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ว่ามีคนสมัยใหม่จำนวนไม่น้อยที่คิดว่าพรหมจรรย์ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดของผู้หญิงอีกต่อไปแล้วก็ตาม แต่ธาตุแท้อย่างหนึ่งของมนุษย์เรา คือ ความต้องการเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว ฉะนั้นการ

ไม่รักษาพรหมจรรย์อาจเป็นสาเหตุให้เกิดความคลางแคลงใจซึ่งจะเป็นผลให้การดำเนินชีวิตดูไม่ราบรื่นเท่าที่ควร

4. การเสริมสร้างบุคลิกให้ตนเอง จุดประสงค์ที่ผู้แต่งสอนให้ผู้หญิงรู้จักปรุงแต่งหรือเสริมบุคลิกภาพของตนก็เพื่อให้ผู้หญิงมีความพึงพร้อมทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัตินี้ เพื่อให้ผู้ชายเกิดความพอใจและต้องการหญิงนั้นมาเป็นคู่ครอง จึงสอนให้ผู้หญิงรู้จักแต่งตัวให้งาม สอนให้ขยันขันแข็งในการทำงาน และสอนให้รอบรู้ในสิ่งที่ผู้หญิงควรจะรู้ คำสอนเหล่านี้สามารถนำมาสอนผู้หญิงในปัจจุบันได้ด้วย แต่จุดมุ่งหมายในการสอนควรจะไปเสียไปจากเดิมดังนี้

ก. การแต่งกาย ผู้หญิงในปัจจุบันยังสามารถยึดคำสอนของผู้แต่งและนำมาปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดีในข้อที่ว่า ควรจะแต่งตัวให้เหมาะสมแก่รูปร่างหน้าตาของตน และให้เหมาะสมแก่กาลเทศะ เพราะจะทำให้มองเห็นว่าสวยงาม ก่อให้เกิดความรู้สึกสบายใจทั้งแก่ตัวเองและผู้พบเห็น ยิ่งกว่านั้น การแต่งตัวอย่างเหมาะสมยังช่วยเสริมบุคลิกภาพให้สง่างามเป็นที่น่าเกรงขาม หรือน่าเชื่อถือ ดังนั้นจุดมุ่งหมายในการแต่งตัวของผู้หญิงปัจจุบันจึงต่างไปจากอดีต กล่าวคือ แต่งให้สวยเพื่อจรรโลงใจตนเองและผู้อื่นประการหนึ่ง กับแต่งให้เหมาะสมเพื่อประโยชน์ในหน้าที่การงานอีกประการหนึ่ง ในทางกลับกัน หากผู้หญิงแต่งตัวมากเกินไปหรือแต่งไม่เหมาะสมกับรูปร่างหน้าตาของตนเอง โดยเฉพาะการแต่งเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีสามัญแพ้นซึ่งนับวันแต่จะแปลกพิสดารออกไป แทนที่จะสวยงาม กลับทำให้ผู้อื่นเห็นว่าน่าเกลียด หรือน่าขมมากกว่า เพราะการไม่รู้จักเลือกว่าเหมาะกับตัวเองหรือไม่เพียงอย่างเดียวจะหนีไม่พ้นสภาพที่ไม่น่าดู หรือสภาพที่น่าขบขันไปได้

ข. การหาวิชา วิชาความรู้ที่ผู้แต่งกล่าวไว้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการบ้าน การเรือน เช่น เย็บปักถักร้อย การทำอาหาร การตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงาม การดูแลรักษาความสะอาดบ้านเรือน เป็นต้น ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะสมัยนั้นผู้หญิงไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนการเขียนอ่าน หรือวิชาการอื่น ๆ เช่นชาย เนื่องจากการเรียนสมัยนั้นต้องเรียนกับพระที่วัด¹ ผู้ชายเท่านั้นจึงได้เรียน ส่วนผู้หญิงต้องเรียนกับพ่อแม่ที่บ้าน หรือมิฉะนั้นพ่อแม่ก็ส่งให้เข้าไปรักษารักษาเจ้านายผู้หญิงในวัง หรือตามบ้านขุนนางเพื่อจะได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี

¹ เสฐียรโกเศศ, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, หน้า 450.

ต่าง ๆ กิริยามรรยาทและวิชาการเรือนทั้งหลาย¹ ส่วนการเรียนหนังสือ ผู้หญิงสมัยนั้นไม่ค่อยมีโอกาสได้เรียน เพราะพ่อแม่เกรงว่า ถ้าอ่านออกเขียนได้แล้วลูกสาวจะเขียนเพลงยาวโต้ตอบกับผู้ชาย² ในปัจจุบันนี้ ผู้หญิงยังจำเป็นจะต้องหาวิชาความรู้อยู่ แต่วิชาที่เรียนไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงวิชาการเรือนเท่านั้น เพราะทุกวันนี้ผู้หญิงมิได้มีบทบาทเพียงแค่ว่า "แม่บ้านแม่เรือน" เท่านั้น แต่มีโอกาสแสดงออกถึงความรู้ความสามารถและสติปัญญาได้มากเท่า ๆ กับผู้ชาย ผู้หญิงสามารถประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้เหมือนผู้ชาย จึงจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้สาขาอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพด้วย ยิ่งกว่านั้นวิชาความรู้ยังช่วยให้คนเรารู้จักคิดหาเหตุผล มีโลกทรรศน์ที่กว้างขวางออกไป รวมทั้งมีความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ และมีความสุขุมรอบคอบมากขึ้น ดังนั้น สตรีในปัจจุบันสมควรจะศึกษาหาความรู้ให้มากที่สุดเท่าที่คนจะทำได้ เพื่อจะได้นำความรู้ความสามารถนั้นมาช่วยตนเองและช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงที่เรียนรู้อย่างมากจะทำให้ไม่ตกเห็นเหยื่อของผู้อื่นได้โดยง่าย ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ตนเองว่าจะสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสามีแต่เพียงฝ่ายเดียว เหมือนดังแต่ก่อน

ค. การเอาใจใส่ดูแลบ้านเรือน สมัยก่อนการดูแลบ้านเรือนให้เรียบร้อยน่าอยู่อาศัย เป็นกิจการของผู้หญิงโดยตรง เนื่องจากผู้หญิงได้รับการศึกษาในเรื่องการบ้านการเรือนโดยตรง แม้ในปัจจุบันผู้หญิงก็ยังคงควรรอบรู้ในเรื่องที่อยู่เช่นเดิม แต่เนื่องจากผู้หญิงอาจจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบงานอาชีพนอกบ้าน เช่นเดียวกับชาย ฉะนั้นการสนใจในวิชาการบ้านการเรือน จึงเป็นการสอนที่เหมาะสมสำหรับสตรีสมัยนั้นยิ่งนัก แต่สำหรับสตรีในปัจจุบันส่วนใหญ่ต้องมีภาระในการประกอบอาชีพช่วยสามีหาเลี้ยงครอบครัวด้วยอีกแรงหนึ่ง อาจทำให้สตรีเหล่านั้นไม่มีเวลาอยู่ดูแลบ้านเรือนให้ดีเท่ากับสตรีสมัยก่อน แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะต้องมีภารกิจนอกบ้าน สตรีก็ยังไม่ควรละทิ้งการดูแลเอาใจใส่บ้านเรือนเสียทีเดียว เพราะการทำความสะดวก รู้จักตกแต่งให้บ้านเรือนน่าอยู่อาศัยนั้น ย่อมทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความสุขกายสบายใจมากกว่าอยู่ในบ้านที่รุงรังไม่เป็นระเบียบ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 451.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

สรุปได้ว่า การสอนให้สตรีรู้จัก สรรพคุณค่าให้แก่ตนเองนั้น ก็ยังนำมาใช้สอนสตรีในปัจจุบันได้ก็เช่นกัน แต่การสอนให้ขยันขันแข็งในกิจการบ้านเรือนนั้น อาจจะไม่ได้ออกน้าฟองพอใจเท่ากับสอนสตรีในสมัยนั้น ฉะนั้น สำหรับประเด็นนี้ ควรสอนในทำนองว่า แม้จะต้องประกอบอาชีพต่าง ๆ เพื่อมีรายได้เลี้ยงครอบครัวด้วยก็ตาม สตรีก็ไม่ควรละทิ้งหน้าที่การดูแลที่อยู่อาศัยไปเสียทีเดียว

กิริยามรรยาท

การสั่งสอนให้ผู้หญิงรู้จักฝึกฝนตนเองให้ปฎิบัติกิริยาต่าง ๆ สุภาพเรียบร้อยนั้น เป็นการสั่งสอนที่เหมาะสมสำหรับสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะการมีกิริยามรรยาทดีงาม ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญความมีวัฒนธรรม¹ วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีรูปแบบไม่เหมือนกัน เพราะการกำหนดรูปแบบนั้น เป็นเรื่องของความคิดเห็นเฉพาะตัวของแต่ละสังคม เช่น สังคมไทยสอนให้ผู้หญิงนั่ง เดิน ยืน นอนอย่างสุภาพ นุ่มนวล ไม่พูดมากขณะที่เดิน ยิ้มแค้น้อยในสีหน้า ฯลฯ เพราะคนไทยเห็นว่าการปฏิบัติเช่นนั้น เป็นความงดงามและเหมาะสมสำหรับสังคมไทย ดังนั้น คำสอนที่เกี่ยวกับกิริยามรรยาทในสุภามิตสอนหญิง จึงเป็นการสอนเพื่อให้ประชาชนได้ช่วยกันจรรโลงวัฒนธรรมของชาติไว้ นับว่าเป็นคำสอนที่ดีมากและควรจะเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญในการสอนกิริยามรรยาทแก่ประชาชนในปัจจุบันและอนาคตสืบไปด้วย แต่อย่างไรก็ดี สภาพสังคมและความเป็นอยู่ของคนเราย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การที่จะนำคำสอนในอดีตมาใช้ในปัจจุบันจึงต้องนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับกาลสมัยด้วย ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การเดิน ผู้แต่งสอนให้ผู้หญิงสมัยนั้นเดินช้า ๆ ไม่ต้องรีบร้อน เพื่อจะได้ไม่เดินพลาด เสียหลักหรือหกล้มการเดินเช่นนั้นนับว่าเหมาะสมกับสภาพสังคมสมัยนั้นมาก เพราะประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย ไม่ต้องแย่งกันท่ามาหากิน มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ ทำให้คนไทย

¹ในหนังสือ วัฒนธรรม ของคณะกรรมการฝ่ายวิชาการวัฒนธรรม อธิบายไว้ว่า "วัฒนธรรมหมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน"

ดำเนินชีวิตอย่างเรื่อย ๆ เอื่อย ๆ ไม่รีบร้อน แม้แต่ชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยสมัยนั้น ยังกล่าวถึงความเรื่อย ๆ เอื่อย ๆ ของคนไทยว่า "ชาวสยามไม่ชอบการโต้เถียงกันอย่างรุนแรง และไม่ชอบให้ผู้ใดแสดงความโมโหต่อความลำช้าของเขา ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันคืออยู่แล้วว่าในประเทศสยามนั้น ทุกอย่างดำเนินไปอย่างไม่รีบร้อน"¹ ความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรธรรมชาติทำให้คนไทยไม่เห็นความจำเป็นที่จะทำอะไรอย่างรีบร้อน กิริยาอาการต่าง ๆ จึงพลอยเชื่องช้าไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้หญิงซึ่งไม่มีกิจธุระนอกบ้านมากนัก จึงได้รับการสั่งสอนให้ "ค่อยเยื้อง-ยาดรยยกย่างไปกลางสนาม" เพราะนอกจากจะไม่พลาดพลั้งไถง่ายแล้ว ยังแสดงอ่อนช้อยงดงามอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยนั้นมีคตินิยมอยู่ว่า การจะเป็นผู้หญิงที่ดีได้ต้องมีความอ่อนช้อย นุ่มนวลกว่าชาย ดังคำสอนที่กล่าวว่า "เป็นหญิงครึ่งชายครึ่งหญิงยิ่ง" ฉะนั้นการที่ผู้หญิงสมัยนั้นได้รับการสั่งสอนให้ทำอะไรช้า ๆ เพื่อให้นุ่มนวลอ่อนช้อย จึงนับว่าเหมาะสมดี แต่ถ้ามานาเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบัน คำสอนดังกล่าวจำต้องเปลี่ยนแปลงไปบ้าง กล่าวคือ ในบางโอกาส ความเชื่องช้าย่อมก่อให้เกิดผลเสียแก่ส่วนตัวและส่วนรวมได้ เช่น ในการข้ามถนน หากมีแต่เยื้องยาดรยยกย่างไปกลางถนน อาจจะถูกรถชนได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต หรือมีฉนั้น จะเป็นเหตุให้การจราจรติดขัด เสียเวลาของผู้อื่น อีกตัวอย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดคือ การขึ้นลงรถประจำทาง หากคอยแตระวังกิริยาท่าทางมากเกินไปอาจขึ้นหรือลงรถไม่ทัน ทำให้เสียเวลาและกีดขวางทางขึ้นลงต่อผู้อื่น อาจถูกตำหนิได้ง่าย ๆ ฯลฯ ดังนั้น ผู้หญิงในปัจจุบันจึงควรกำหนดให้เหมาะสมกับกาลเทศะว่า เมื่อใดควรจะรีบเดินและเมื่อใดควรจะเดินช้า ๆ อย่างสุภาพ

ส่วนมรรยาทอื่น ๆ ในการเดิน เช่น ไม่เดินไกวแขนจนสุดแขน ไม่เดินย้าออกยกผ้าห่ม ไม่เดินเสยผม ไม่เดินคุยกันจนเกินไป เหล่านี้ ยิงนำ มาใช้ได้ดีสำหรับปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ "ไม่เดินกรายย้าออกยกผ้าห่ม" การเดินกรีกกรายเดินย้าออก เราถือกันว่าเป็นอาการที่ไม่น่าดู เป็นการจงใจอวดส่วนสัดในร่างกายมากเกินไป จึงไม่สมควรกระทำอย่างยิ่ง ส่วนการยกผ้าห่มหมายถึงการขยับผ้าที่ปิดหน้าอกให้เข้ารูป ในปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นเสื้อ แต่ไม่ว่าจะเป็นผ้าแถบหรือเสื้อ ผู้หญิงก็ไม่ควรขยับเสื้อผ้าในที่สาธารณะ เพราะก่อนออกจากบ้านควร

¹ คัมภลิว. เอส. บริสโตรฟ, "เรเบิตต์ ฮันเตอร์ในสยาม" ประวัติศาสตร์ปัจจุบัน แปลโดย กาญจณี สมเกียรติสกุล (พระนคร: โรงพิมพ์สังกมศาสตร์, 2514), หน้า 83.

แต่งกายให้เรียบร้อยเสียก่อน การขยับเสื้อผ้าในที่สาธารณะแสดงให้เห็นว่า เป็นคนไม่ละเอียดลออในการแต่งกาย ผู้พบเห็นอาจจะคิดต่อไปว่า นอกจากสะอาดในการแต่งกายแล้ว อาจจะมีนิสัยสะอาดในเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย

2. การนอน สมัยก่อนสอนไม่ให้ผู้หญิงนอนตื่นสาย เพราะผู้หญิงจะต้องเป็นฝ่ายลุกขึ้นมาจัดหาอาหารให้พ่อแม่ พี่น้อง หรือสามีและลูก ประกอบกับตอนกลางวันผู้หญิงส่วนใหญ่อยู่กับบ้าน ไม่ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ความเหน็ดเหนื่อยจากการตรากตรำกลางลมกลางแดด จึงไม่มี และเมื่อเสร็จการงานในบ้านแล้ว ผู้หญิงมีโอกาสดักผ่อนนอนหลับในตอนกลางวันได้ด้วย จึงไม่ควรตื่นสายในตอนเช้า ในปัจจุบันก็เช่นกันทุกคนควรตื่นแต่เช้า เพื่อจะได้มีเวลาทำกิจการงานในวันนั้นได้เต็มที่ หากนอนตื่นสายเวลาทำงานย่อมลดน้อยลง เพราะหมดไปกับการนอน ทั้งยังทำให้รู้สึกไม่แจ่มใส สมองไม่ปลอดโปร่งซึ่งเป็นเหตุให้วันนั้นทำงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ต่ออย่างไรก็ตาม คำสอนนี้ควรมีข้อยกเว้นสำหรับบุคคลบางอาชีพในปัจจุบัน กล่าวคือ ความขี้ขลาดทางภาวะเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงต้องประกอบอาชีพ เจ๊จูนครอบครัว เช่นเดียวกับชาย บางคนอาจต้องทำงานกลางคืน เช่นอาชีพพนักงานขาย เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ต้องนอนก็คืนกว่าผู้อื่น การตื่นเช้าเกินไปจะทำให้ร่างกายพักผ่อนไม่เพียงพอเป็นโทษแก่สุขภาพได้ ฉะนั้น การจะกล่าวคำเหน็ดเหนื่อยผู้หญิงทุกคนในปัจจุบันที่นอนตื่นสาย จึงเป็นการกล่าวที่ไม่สมเหตุผล อยากรู้ก็ดูสิ ไม่ว่าผู้ใดจะมีอาชีพหรือความจำเป็นอย่างไรก็ตาม หากนอนหลับพักผ่อนตามที่ร่างกายต้องการแล้ว ควรจะรีบลุกขึ้นเพื่อทำงานให้เป็นที่ประโยชน์ต่อไป ไม่ควรปล่อยเวลาให้ผ่านไปด้วยการนอนอย่างเกียจคร้านโดยมิได้ทำประโยชน์ใด ๆ

3. การนั่ง สมัยก่อนคนไทยนิยมนั่งกับพื้น ผู้หญิงนั่งพับเพียบจึงต้องใช้แขนยันกับพื้นไว้เพื่อช่วยในการทรงตัว จึงมีคำสอนไม้นั่งเท้าแขนห่างกายมากเกินไป เพราะจะทำให้การทรงตัวไม่ถนัดประการหนึ่ง และเป็นท่านั่งที่ไม่สวยงามประการหนึ่ง นอกจากนี้ยังสอนให้นั่งระวังผ้า คือ ถ้านั่งไม่เรียบร้อยไม่จัดผ้าถุงปิดก้นมิดชิด อาจทำให้แลเห็นถึงส่วนที่ควรจะปิดบังได้ ปัจจุบันนี้คนไทยส่วนใหญ่นิยมนั่งเก้าอี้แทนการนั่งกับพื้น ปัญหาการเท้าแขนห่างกายจึงไม่มี แต่การนั่ง

¹ เปลี่ยนจากนั่งกับพื้นมาเป็นนั่งเก้าอี้ นสมัยรัชกาลที่ 4 แต่ก็เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเฉพาะในราชสำนักก่อน ส่วนราษฎรทั่วไปในยุคนี้ยังคงนิยมนั่งกับพื้นตามเดิม

ระวังผ้าเป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับปัจจุบัน ดังนั้น การสอนให้นั่งระวังผ้าจึงเหมาะสมมากกว่าแต่ก่อนเสียอีก เพราะปัจจุบันนิยมนุ่งกระโปรงซึ่งต้องระมัดระวังมากกว่าผ้าในสมัยก่อน โอกาสที่จะเกิดภาพไม่พึงประสงค์ย่อมมีมากกว่า คำสอนดังกล่าวจึงจำเป็นสำหรับผู้หญิงในปัจจุบันมาก

4. การขี้ม การมอง ก็ยังเป็นคำสอนที่ใช้ได้อย่างเหมาะสมสำหรับปัจจุบัน เช่นกัน สมัยก่อนผู้หญิงที่ขี้มมากเกินไป หัวเราะดังเกินไป หรือจ้องมองสิ่งใดมากเกินไป อาจเป็นสาเหตุให้ชายคิดไปได้ว่าผู้หญิง เช่นนั้น เรียกร้องความสนใจจากผู้ชาย เป็นผู้หญิงเจ้าชู้ไม่รักนวลสงวนตัว หรือไม่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมา เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงไม่มีชายใดมาสู่ขอไปเป็นภรรยา เพราะเกรงว่า เมื่อขอไปเป็นภรรยาแล้ว หญิงนั้นจะยังคงประพฤติตนให้ท่าแก่ชายอื่นอีก หรือแสดงกิริยาหยามคาย ให้ต้องพลอยอับอายขายหน้าไปด้วย ผู้หญิงจึงต้องระมัดระวังกิริยาอาการต่าง ๆ ให้มาก ส่วนในปัจจุบัน แม้ว่าผู้หญิงสามารถจะดูแลและเลี้ยงดูตนเองให้สุขสบายได้โดยไม่จำเป็นต้องมีสามีก็ตาม ผู้หญิงก็ยังคงควรยึดมั่นในคำสอนในข้อนี้ไว้ เพราะคตินิยมเก่า ๆ ยังมีได้หายไปจากความคิดของคนในยุคนี้อย่างสิ้นเชิง ดังนั้น หากผู้หญิงคนใดไม่รู้จักยับยั้งอารมณ์ปล่อยตัวตามสบายเกินไป ย่อมจะทำให้ผู้อื่นครหาให้เสียชื่อเสียงได้ และอีกประการหนึ่ง การหัวเราะเสียงดังเกินไป เป็นอาการที่น่ารังเกียจอย่างยิ่ง เพราะจะมีอาการต่าง ๆ นานาที่ไม่เจริญตา การจ้องมองผู้อื่นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่คนในปัจจุบันจะต้องระมัดระวังอย่างมาก ไม่ควรจ้องมองผู้ใดเป็นเวลานาน เพราะถือว่าเป็นการเสื่อมรรมชาติอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งดวงตาของคนเรต่างจากอวัยวะอื่นตรงที่สามารถรับความรู้สึกได้รวดเร็ว เป็นอันดับแรกของระบบประสาทสัมผัสทั้งหมด¹ ในกรณีที่ไม่รู้จักหรือไม่สนิทสนมกันมาก่อน การจ้องมองกันย่อมก่อให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดี หรือถ้าฝ่ายหญิงไปจ้องมองฝ่ายชาย ทำให้ฝ่ายชายถือโอกาสลวนลามได้โดยง่าย ดังนั้นจึงควรเลี้ยงการจ้องตากัน เพื่อตัดไฟเสียแต่ต้นลม เป็นดีที่สุด

5. การพูดจา นับตั้งแต่มนุษย์มีภาษาประจำกลุ่มของตน เป็นต้นมา การสื่อความหมายซึ่งกันและกันได้ผลดีกว่าแต่ก่อนมาก เพราะมนุษย์สามารถจะอธิบายแก่กันให้เข้าใจถึงความ

¹Marx Melvin Herman, Introduction to Psychology (N.Y.: Macmillan Publishing Co. Inc., 1976), pp. 104.

ต้องการของแต่ละฝ่าย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้ว่าภาษาจะเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายที่ดีที่สุดของมนุษย์ก็ตาม แต่ถ้าไม่รู้จักใช้หรือไม่ดี การสื่อความหมายย่อมไม่ผลไม่ก็ตามไปถ้าย การใช้ภาษาไม่ดีมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ หนึ่งอธิบายให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่แจ่มแจ้งพอ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปจากจุดประสงค์ของฝ่ายแรก อีกลักษณะหนึ่ง คือ ฝ่ายแรกสามารถอธิบายให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจได้ถูกต้องตามที่ตนต้องการทุกอย่าง แต่ใช้ถ้อยคำส่วนมากเป็นที่ระคายเคืองโสตประสาทซึ่งทำให้ฝ่ายรับรู้สึกความไม่พอใจได้ ดังนั้น ผู้แต่งจึงได้สอนให้ผู้หญิงระมัดระวังการใช้คำพูดมาก เพราะเกรงว่าจะพูดจาเข้าลักษณะไม่ดี 2 ประการที่กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของผู้แต่งนั้น หากผู้หญิงคนใดพูดจาไม่ดี นับว่าผู้หญิงนั้นตัดอนาคตที่ดีของตนเองอย่างน่าเสียดาย กล่าวคือ ผู้ที่ผู้หญิงหวังผาสุกชีวิตมากที่สุดถัดจากพ่อแม่คือสามี ฉะนั้นหากหญิงใดบกพร่องคุณสมบัติประการใดประการหนึ่งก็จะหาผู้ประสงค์เป็นสามีได้ยาก การพูดจาไพเราะอ่อนหวานและเหมาะสมกับกาลเทศะจึงเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้หญิงนั้นมีคุณค่ามากขึ้น

แต่โดยปกติวิสัยของมนุษย์เรา ย่อมต้องการความเป็นมิตรหรือการปฏิบัติที่ดีจากผู้อื่นเสมอ ดังนั้นการพูดจาไพเราะอ่อนหวานและพูดในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ จึงเป็นการแสดงความเป็นมิตรไมตรี ย่อมทำให้ผู้ฟังพึงพอใจเสมอ ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นหรือสมัยปัจจุบัน คำสอนในเรื่องการพูดจาก็ยังมีคุณค่าและควรปฏิบัติตามอย่างยิ่ง และแม้ในอนาคตผู้เขียนก็เชื่อว่า คำสอนข้อนี้ก็ยังคงใช้ได้ดีเช่นกัน จะมีเปลี่ยนแปลงบ้างก็เพียงรายละเอียดปลีกย่อยในเรื่องการกำหนดค่าและความหมายของแต่ละยุคสมัยว่า คำลักษณะใดจึงถือว่าเป็นหยาบคาย หรือไพเราะ ดังคำสอนที่ว่า "ไม่ควรพูดอ้ออิงขึ้นมิงกู" แสดงว่าสมัยนั้นถือว่า "มิง" "กู" เป็นคำหยาบคายเช่นเดียวกับปัจจุบัน แต่ในสมัยสุโขทัยคำว่า มิง-กู เป็นคำธรรมดาไม่หยาบคายแต่ประการใดดังที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง¹ เป็นต้น

สรุปแล้ว คำสอนในเรื่องกิริยามรรยาทนี้มีหลักการที่ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้ว่าจุดประสงค์ของผู้สอนจะต่างกันไปตามสภาพสังคมแต่ละยุคสมัยก็ตาม แต่มีข้อหนึ่งที่ระหนักอยู่ประการหนึ่ง คือ การนำคำสอนเก่ามาใช้สอนบุคคลในยุคนั้นโดยไม่คัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพของยุค ผลของการปฏิบัติตามคำสอนย่อมไม่ได้เต็มตามที่คาดหวัง ดังนั้น หากจะให้การ

¹มีการใช้คำว่า "กู" เป็นคำธรรมดาไม่ใช่คำหยาบ เช่น "พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์"

สอน การปฏิบัติตามมีประสิทธิภาพ ควรนำคำสอนนั้นประยุกต์ให้ เข้ากับสภาพการณ์และโอกาส
ด้วย

การปฏิบัติต่อบิดามารดา

พ่อแม่ เป็นบุคคลคู่แรกสุดที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับลูกโดยตรงอย่างลึกซึ้ง เกินกว่า
ความสัมพันธ์ของบุคคลอื่นใดทั้งหมด เพราะท่าน เป็นผู้ให้กำเนิด เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนและเป็น
ที่พึ่งของลูกทั้งทางกายและใจในทุกโอกาส โดยเฉพาะในขณะที่ลูกยังเยาว์ เกินกว่าจะช่วยตัวเอง
ได้ พ่อแม่จึงเป็นผู้ให้ทุกสิ่งแก่ลูก หากปราศจากการอุปถัมภ์ เลี้ยงดูจากท่านแล้ว ชีวิตของผู้เป็น
ลูกย่อมไม่อาจเจริญเติบโตขึ้นมาได้ ความรักและความผูกพันของพ่อแม่ที่มีต่อลูกนั้น เป็นคุณลักษณะ
พิเศษของมนุษย์ซึ่งเป็น เช่นเดียวกันหมดไม่ว่าจะเป็น เชื้อชาติใด ยุคสมัยใด ดังนั้นลูกจึงควร
ปฏิบัติต่อพ่อแม่ด้วยใจเทิดทูนบูชาตลอดเวลา ในสุภามิตสอนหญิงก็มีการสอนให้ลูกปฏิบัติต่อพ่อแม่
เช่นกันดังหัวข้อต่อไปนี้

1. เลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อท่านแก่เฒ่า ผู้เขียนใคร่ขอย้อนกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของความ
สัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกก่อน กล่าวคือ ตามหลักธรรมชาติวิทยา สิ่งมีชีวิตจะต้องมีการ
สืบพันธุ์ เพื่อดำรงรักษาเผ่าพันธุ์ของตนต่อไป การที่คนเรามีลูกจึงเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ
อย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับการสืบพันธุ์ของสัตว์โดยทั่วไป แต่คนเป็น สิ่งมีชีวิตที่มีคุณลักษณะพิเศษ
กว่าสัตว์ต่าง ๆ อย่างชัดเจน คือ แม้จะมีการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ แต่เมื่อมีลูกเกิดขึ้น การ
เลี้ยงดูลูกของคนเราก็มักได้เป็นไปตามธรรมชาติดังพฤติกรรมของสัตว์อื่น ตัวอย่างเช่น แม่นก
เลี้ยงดูลูกนกเล็ก ๆ คอยคาบเหยื่อมาป้อน คอยระวังภัยจากสัตว์อื่น แต่ครั้นลูกนกนั้นโตและ
แข็งแรงพอที่จะออกหากินตามลำพังได้ มันก็จะบินจากไปโดยมิได้ผูกพันกับพ่อแม่ของมันอีกต่อไป
พฤติกรรม เช่นนี้ เป็นไปเองโดยสัญชาตญาณธรรมชาติเท่านั้น แต่สำหรับคน การเลี้ยงดูลูกมีคุณค่า
มากกว่าสัญชาตญาณมากนัก เพราะคนได้เปรียบสัตว์ตรงที่มีความรู้สึกนึกคิด มีความเฉลียวฉลาด
การมีสติปัญญาทำให้มนุษย์รู้จักสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ขึ้นในสังคม เพื่อควบคุมให้ทุกคน
อยู่ร่วมกันอย่างสงบ จริยธรรมที่มนุษย์บัญญัติขึ้นช่วยกล่อมเกลาจิตใจของมนุษย์ให้รักและเห็น
คุณค่าของการมีชีวิต ประกอบกับความรู้สึกเป็น เจ้าของโดยเฉพาะ แม่ ย่อมรู้สึกว่าการเป็น เลือด
เนื้อ เชื้อไขของตนเองนับตั้งแต่อยู่ในครรภ์ที่เดียว ทำให้พ่อแม่ไม่สามารถสลัดความผูกพันจากลูก

ต้องเสียชื่อเสียงเสียเกียรติด้วยการหนีตามผู้ชายไป อาจทำให้พ่อแม่บางรายชายหรือลูกสาวที่
ผู้อื่นได้ตามชอบใจ

แต่สำหรับสังคมปัจจุบัน แม่สตรีมีสิทธิเสรีภาพในเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศมากขึ้น
ก็ตาม แต่การหนีตามผู้ชายไปก็ยังคงเป็นการกระทำที่ควรหลีกเลี่ยงอยู่เช่นเดิม เพราะการ
ประพฤตินั้นอาจก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนเองได้ในภายหลัง กล่าวคือ อาจไม่ได้รับการยกย่อง
เท่าที่ควร และถ้าฝ่ายชายเป็นคนไม่ยอมรับผิดชอบใด ๆ ฝ่ายหญิงนั้นย่อมจะต้องลำบากเพราะ
ผลจากการกระทำของตนเอง ทั้งยังทำให้พ่อแม่ญาติพี่น้องพลอยเสียชื่อเสียงเสียเกียรติด้วย

ดังนั้น คำสอนของผู้แต่งจึงยังคนใช้สอนได้อีกต่อไป เพราะเท่ากับเป็นการสอนเพื่อ
ป้องกันมิให้หญิงกระทำในสิ่งที่จะก่อให้เกิดทุกข์และทำให้เสียชื่อเสียงวงศ์ตระกูล

3. เคารพบูชาพ่อแม่ ผู้แต่งกล่าวว่าสตรีบางคนรังเกียจที่มีบิดามารดาของตนยากจน
ครั้นใดครณถึงก็ไม่ยอมรับว่าเป็นบิดามารดาของตน ซ้ำยังพูดจาตลบตะลุมกลับหลังอีกด้วย หญิง
เช่นนี้จะไม่มีความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต ครั้นตายไปก็ต้องชดใช้กรรมที่กระทำต่อพ่อแม่ คำสอน
นี้สมควรอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้สอนสตรีในปัจจุบันด้วย เพราะการตลบตะลุมกลับหลังนั้นก็ควร
นับได้ว่าเป็นความชั่วอย่างร้ายแรง เพราะเป็นกรรมของมนุษย์ที่จะต้องรักและหวงแหนสมบัติ
ของตน ลูกเป็นเสมือนดวงใจของพ่อแม่ ฉะนั้นพ่อแม่ย่อมรักและหวงแหนลูกมากกว่าสมบัติใด ๆ
ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ ไม่ว่าจะยากจนเพียงใด พ่อแม่ก็มิได้รักลูกน้อยไปกว่าพ่อแม่ที่ร่ำรวยแต่อย่างใด
ฉะนั้นลูกที่ดีควรเคารพบูชาท่านมากกว่าจะแสดงความรังเกียจ

อนึ่งการที่ภิกษุกล่าวถึงนรกสวรรค์ว่า

เทพไทในท้องสิบหกชั้น
ว่าสตรีนี้เป็นยอดกบฏพาล
และอีกตอนหนึ่งว่า

จะช่วยกันสรรเสริญเจริญसार
ได้เลี้ยงท่านชนกชนนี

คนผู้นั้นครั้นตายวายชีวากรรม
ไม่เห็น ค้อนเห็นตะวันพระจันทร์รา

คงไม่คลาดแคล้วนรกตกถลา
ทรมานมหัทธิมาณไฟพอน

การกล่าวถึง สวรรค์ นรกในสมัยก่อน เป็นการกล่าวที่สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิด
ของคนในสมัยนั้นมาก ทั้งนี้เพราะคนยุคนั้นมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และเชื่อ
เรื่องนรกสวรรค์มากกว่าในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ตามวัดวาอารามต่าง ๆ มักมีภาพวาดเกี่ยว
กับนรกสวรรค์ไว้ตามผนังอุโบสถบ้าง ผนังวิหารบ้าง ศาลาการเปรียญบ้าง เป็นต้น เพื่อให้

บรรดาอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายกระทำแต่ความดี ละเว้นการทำชั่ว เมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์
ไม่ตกนรก และในการแสดงพระธรรมเทศนา พระผู้แสดงเทศนามักจะกล่าวถึงนรกสวรรค์ที่
กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องไตรภูมิโกตา¹ และพระมาลัย² อยู่เสมอ จึงเป็นการกล่อมเกล้าให้
ประชาชนเชื่อในเรื่องดังกล่าวมากขึ้น ยิ่งกว่านั้น ในกฎหมายก็ยังมีกล่าวถึงการตกนรก
อีกด้วยเมื่อกระทำผิด เช่น กฎหมายรัชกาลที่ 1 ฉบับหนึ่งว่า

ทุกวันนี้ตั้งพระไทยแต่ที่จะทำนุบำรุงพระวรพุทธศาสนา ไพร่ข้าพระราชกรียให้อยู่เย็นเป็นสุข
ให้ตั้งอยู่ในคติธรรมทั้ง 4 คำจริงใจจริงใจว่าเพ็ญศีลทาน จะได้ศุภคติภูมิมีนุชสมบัติ นิพพาน
สมบัติ เป็นประโยชน์แก่ตน ฝ่ายข้าราชการแลไพร่ข้าพระราชกร มีได้เหนโทษโทษในอนาคต
ปัจจุบัน คบหาชักชวนกันชนไก ชนกกุ่ม ชนกกกระทา ชนกกศรีชมพู จับปลาให้กักพันกัน
ทำกลโกหกนอเอาทรัพย์สินเป็นอาญาประโยชน์ ปราศจากปัญญา มิได้พิจารณาเห็นคุณแองบุญกุศล
หนหลัง ตั้งแต่มัวเมาลุ่มหลงไปควยทรัพย์สินพิศถาดน ทำการกุศลทุจริต เป็นพาล กอบไปควย
ลาภอุลามาก ไม่เกรงกลัวบาป ถือผิดมีความชั่วต่าง ๆ ครั้นกับจิตทำลายเบญจขันธ์ ไปตกนรก
อยู่หึ่งนาน ครั้นพ้นขึ้นมาเป็นเปรตย ถือกระของเหลือกลูก เป็นเปลวเพลิงคนละอัน ถ้อยที่ถ้อยก็กัน
ทนทุกขเวทนาแสนสาหัส เพราะกระทำอาจิกรรม ก็เป็นกรรมอันยิ่งใหญ่ จะชวนกันไป
สู่อบายภูมทั้งสิ้น³

จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงนรกสวรรค์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อวิถีชีวิตของคนในสมัยนั้น
อย่างมาก ส่วนสังคมปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์มาก ทำให้คนทุกวันนี้
ส่วนใหญ่มักเชื่อในสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลมากกว่าจะเชื่อในสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม
ผู้ที่เชื่อในเรื่องนรกสวรรค์ในปัจจุบันก็ยังมีอยู่ มิได้หมดสิ้นไปเสียทีเดียว ฉะนั้นการกล่าวอ้างนรก
สวรรค์อาจจะยังใจได้ก็ในปัจจุบัน แต่กระนั้นก็ตามผู้เขียนเสนอว่าหากจะมีการสอนให้กระทำ
ดี เช่นสอนให้ปฏิบัติต่อบิดามารดาอย่างดี ก็ควรจะต้องถึงความดีของท่านให้เด่นชัดที่สุด เพราะ
ความดีและพระคุณของบิดามารดานั้น เป็นความจริงที่ลูกทุกคนมีโอกาสตระหนักได้ด้วยตนเอง
สรุปได้ว่า คำสอนให้ปฏิบัติต่อบิดามารดานั้น ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงดูท่าน ไม่ทำให้

1 เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย เป็นเรื่องทีกล่าวถึงภูมิทั้ง 3 คือ กามภูมิ รูปภูมิ
และอรุภูมิ และนรก สวรรค์มีการบรรยายถึงแตกต่างกัน ไว้อย่างละเอียดลออ.
2 เป็นหนังสืออีกเรื่องหนึ่งที่บรรยายเรื่องนรกสวรรค์ไว้อย่างละเอียด ในสมัยรัชกาลที่ 1
ประชาชนนิยมฟังการสวดพระมาลัยกันมาก
3 _____, "พระราชกำหนดคำหมิ่น"ฉบับที่ 42 ประชุมกฎหมายประจำศก 2, หน้า 564.

ท่านต้องอธิบายและการเคารพบูชาท่าน ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องนำมาสอนสตรีในปัจจุบันเช่นกัน

การเลือกคู่ครอง

ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตหญิงในสมัยก่อนคือ การแยกครอบครัวไปอยู่กับสามี ผู้แต่งจึงได้ตั้งสอนให้ผู้หญิงที่พิถีพิถันเป็นพิเศษในการเลือกคู่ครอง เพราะเมื่อตัดสินใจเลือกเป็นคู่ของชายใดแล้ว ย่อมหมายความว่า จะต้องอยู่กับชายนั้นตลอดไป ไม่ว่าจะชายนั้นจะดีหรือเลว คำสอนต่าง ๆ ในหัวข้อนี้มีความเหมาะสมสำหรับยุคสมัยก่อนและปัจจุบันมากน้อยเพียงใด พิจารณาได้ดังนี้

1. อย่าเชื่อคำคนง่าย สังคมไทยในสมัยของผู้แต่งนั้น มีคตินิยมอยู่อย่างหนึ่งว่า ผู้หญิงที่ดีจะต้องไม่ เคยให้ชายถูกเนื้อต้องตัวหรือผูกคอกันฉันท์คู่สาวเลย หากสงวนตัวได้ดังนี้จะได้ชื่อว่า เป็นสตรีมีคุณค่าและเป็นที่ยังปรารถนาของชาย คตินิยมดังกล่าวย่อมเป็นอุปสรรคขัดขวางมิให้ชายหญิงได้มีโอกาสพบปะคุ้นเคยกัน เรียนรู้อุปนิสัยใจคอซึ่งกันและกันก่อนที่จะตัดสินใจแต่งงานกัน สภาพการณ์เช่นนี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิด "คนกลาง" ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อบอกข้อมูลต่าง ๆ แก่ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย คนกลางดังกล่าวคือ "แม่สื่อ"¹ ซึ่งมีบทบาทสำคัญจะขาดเสียมิได้ในสมัยนั้น และการที่ชายหญิงแต่ละคู่จะประสบความสำเร็จในชีวิตสมรสหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับแม่สื่อว่า สามารถสืบสาวราวเรื่องจนรู้ข้อเท็จจริงในเรื่องต่าง ๆ ของทั้งสองฝ่ายได้มากน้อยเพียงใด โดยทั่วไปแม่สื่อก็ต้องอาศัยการไต่ถามจากคนรู้จักหรือพ่อแม่ของฝ่ายชาย-หญิงโดยตรงซึ่งโอกาสที่จะได้รับข้อมูลผิด ๆ มีอยู่มาก เพราะต่างฝ่ายก็ต้องพูดถึงแต่เฉพาะส่วนที่ดีงามของลูกคน บางครั้ง แม่สื่ออาจจะบิดเบือนข้อมูลนั้นเสียเอง เพื่อผลประโยชน์ที่คาดหวังว่าจะได้รับจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นการที่ผู้แต่งสอนไม่ให้เชื่อคำแม่สื่อจึงเป็นการถูกต้องสมเหตุสมผลที่สุด หากหญิงใดหลงคารมแม่สื่อเกินไป จะเป็นฝ่ายได้รับความเสียหายมากที่สุด เพราะค่านิยมในยุคนั้น ผู้หญิงจะมีคุณค่ามากที่สุดก็ตอนแต่งงานครั้งแรก หากว่ามีการหย่าร้าง ผู้หญิงจะหาคู่ครองใหม่ได้ยากขึ้นเป็นลำดับ เพราะคนในสังคมประเมินคุณค่าของหญิงหม้ายต่ำกว่าสาวโสดและหญิงที่มีสามี ดังนั้นหากตัดสินใจแต่งงานไปแล้ว และรู้ความจริงว่าฝ่ายชาย

¹ รัตน์ โสคติรี, สังคมวิทยา (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505), หน้า 35.

มิได้เป็นคนดังค่ากล่าวของแม่สื่อ ฝ่ายหญิงจะต้องทนหวานอมขมกลืนไปตลอดชีวิต หากเป็น
ผู้ชายซึ่งไม่มีความรับผิดชอบ อาจจะทอดทิ้งภรรยาของตนโดยไม่มีสาเหตุสมควรก็ได้ สรุปแล้ว
ผู้หญิงต้องเสียเปรียบตลอดเวลา อย่างไรก็ตามหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว คำสอนไม่ให้เชื่อ
แม่สื่อจนเกินไปดังกล่าวมาแล้วนี้ ควรจะเป็นคำสอนสำหรับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงมากกว่า เพราะ
สถานภาพของลูกสาวขณะนั้นไม่มีสิทธิในการเลือกคู่ครองเองมากนัก พ่อแม่ต่างหากที่ถือกรรมสิทธิ์
ในการตัดสินใจว่า ลูกสาวของตนควรแต่งงานกับชายคนใดในบรรดาชายที่เข้ามาทาบทาม แต่
ในสังคมไทยปัจจุบัน สถานการณ์เปลี่ยนไปจากเดิมมาก เมื่อได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมของ
กลุ่มประเทศทางตะวันตก สังคมเปิดโอกาสให้ชายหญิงได้รู้จักและเรียนรู้อุปนิสัยใจคอของกัน
และกันได้โดยตรง บทบาทและความสำคัญของแม่สื่อจึงสูญสิ้นไปโดยปริยาย ขณะเดียวกันทั้งชาย
และหญิงต่างได้รับสิทธิเสรีภาพเพิ่มขึ้นในการตัดสินใจเลือกคู่ครองด้วยตนเอง พ่อแม่และญาติ
ผู้ใหญ่อยู่ในฐานะที่ปรึกษามากกว่าจะเป็นผู้ตัดสินใจเหมือนแต่ก่อน อย่างไรก็ตามแม้ผู้หญิงมี
โอกาสคุ้นเคยกับผู้ชายได้ด้วยตนเอง ก็ควรต้องระมัดระวังคนไว้ เพราะฝ่ายชายอาจหลอกลวง
ล่อให้หลงผิดได้ ความไว้วางใจและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของฝ่ายหญิงย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายได้
มากพอ ๆ กับผู้หญิงสมัยก่อนถูกแม่สื่อหลอกล่อเหมือนกัน คำสอนของผู้แต่งที่ไม่ให้เชื่อคำผู้ชายจึง
เป็นคำสอนที่ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน การสอนไม่ให้เชื่อ
คำคนง่ายควรจะหมายรวมถึง การมีใจคอหนักแน่น พังความอย่างพิเคราะห์ใคร่ครวญเสียก่อน
เพราะการหลอกลวงมิได้มีจำเพาะแต่ในเรื่องของการเลือกคู่ครองความรักเท่านั้น ยังรวมถึง
การหลอกล่อเพื่อหวังผลประโยชน์ของกลุ่มมีจรรยาพิต่าง ๆ อีกด้วย

2. ลักษณะชายชั่ว ผู้แต่งกล่าวถึงลักษณะชายชั่วที่ไม่ควรเลือกมาเป็นสามีว่า ได้แก่
ชายที่สูบฝิ่นกินเหล้าเป็นอันขาด ชอบเล่นการพนัน ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงเป็นลักษณะ
ชายชั่วของสังคมปัจจุบันเช่นกันไม่เปลี่ยนแปลง คำสอนไม่ให้เลือกชายเหล่านี้มาเป็นสามียังคงเป็น
คำสอนที่ใช้ได้คืออยู่ เช่นเดิม

3. ไม่เป็นคนรวนเรในการเลือกคู่ครอง เมื่อได้ใคร่ครวญหรือรู้แน่ชัดแล้วว่าชายใด
มีอุปนิสัยใจคอตรงกับที่ตนพึงพอใจ ก็ควรมีความแน่วแน่มั่นคนในการตัดสินใจเลือกชายผู้นั้น
คำสอนในข้อนี้นับได้ว่าเป็นจรรยาที่ดี และเป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติความในทุยุคสมัย เพราะการ
ลังเลในลักษณะ "รักที่เสียคายน้อง" ย่อมทำให้เกิดความไม่มั่นใจในตัวเอง การไม่กล้าตัดสินใจ

ทำให้ผู้อื่นขาดความเชื่อถือ อย่างไรก็ตามก็ถึงที่กล่าวมาแล้วว่าในสมัยของผู้แก่งั้นพ่อแม่มีสิทธิ์ขาดในการเลือกคู่ให้ลูกสาว ฉะนั้น คำสอนในข้อนี้ น่าจะตีความหมายได้ว่า หากพ่อแม่ตัดสินใจยกให้ใครไปแล้ว ก็ควรทำให้รักชายนั้นแต่ผู้เดียว ไม่ควรไฝ่ใจรักชายอื่นเด็ดขาด ผู้เขียนคิดว่า การสอนให้ผู้หญิงมีความมั่นคงไม่รวนเรในการเลือกคู่ครองนั้น เป็นคำสอนที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงในสมัยนี้มากกว่าผู้หญิงสมัยก่อนเสียอีก เพราะในปัจจุบัน ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะตัดสินใจหย่าขาดจากสามีและหาสามีใหม่ได้โดยไม่ต้องกังวลต่อคำครหาของผู้อื่นมากเท่าสังคมสมัยก่อน ในกรณีที่สามีเป็นคนไม่ดีหรือทั้งคู่มีทัศนคติไม่ตรงกัน การหย่าร้างจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุด ซึ่งคนส่วนใหญ่ในปัจจุบันก็ได้ขัดแย้ง ประกอบกับสภาพความเป็นอยู่ของคนทุกวันนี้มีความสัมพันธ์ต่อคนข้างเคียงน้อยมาก เข้าลักษณะที่เรียกว่า "ตัวใครตัวมัน" การตัดสินใจในเรื่องคู่ครองจึงเป็นเรื่องส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน การครหาในทางจึงลดความสำคัญลง และไม่มีผลต่อผู้หญิงสมัยนี้มากเท่าสมัยก่อน สาเหตุเหล่านี้ย่อมมีส่วนทำให้หญิงสาวในปัจจุบันขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจเลือกคู่ชีวิตกับผู้หญิงสมัยก่อนที่รู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่า การเลือกแต่งงานกับใครนั้นผิดพลาดไม่ได้เลย หากตัดสินใจพลาดแล้วก็ต้องทนลำบากไปตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม คำสอนนี้เป็นคำสอนที่ทุกคนควรยึดถือปฏิบัติไม่ว่าหญิงหรือชาย เพราะความซื่อตรงอย่างจริงจังต่อกันเท่านั้นที่จะยังผลให้ชีวิตสมรสราบรื่นได้

ปัจจุบันนี้ เมื่อผู้หญิงมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น โลกทรรศน์ย่อมกว้างขวางขึ้น ขณะเดียวกันสังคมได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงแสดงความสามารถได้เต็มที่ สิ่งเหล่านี้สร้างสมประสบการณ์ให้ผู้หญิงรุ่นต่อ ๆ มา เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล่าวที่จะแสดงออก กล่าวที่จะยืนหยัดอยู่บนขาของตนเอง ไม่ต้องหวาดผวากลัวว่าจะถูกฝ่ายชายทอดทิ้งอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม แม้สถานะแวดล้อมของสังคมปัจจุบันจะเปลี่ยนไปจากเดิมมาก แต่การสอนให้ไฝ่รักในชายเดิมนั้น ก็ยังเป็นคำสอนที่ถูกคองเหมาะสมตลอดกาล เพราะเป็นคำสอนที่นำความสงบสุขมาสู่ผู้ยึดถือปฏิบัติและสังคมโดยรวม ผู้เขียนจึงมีความคิดเห็นว่า คำสอนนี้มีควรเจาะจงใช้กับเพศใด เพศหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะไม่ว่าเพศใดก็ตาม หากละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสอนนี้ในปัจจุบันย่อมก่อให้เกิดปัญหาความยุ่งยากได้เหมือน ๆ กัน

4. ไม่ชิงสุกก่อนห่าม หลังจากพิจารณาไตร่ตรอง เลือกชายที่จะมาเป็นคู่ครองได้แล้ว ก็ควรใช้เวลาสักระยะหนึ่ง เพื่อทำความรู้จักมักคุ้นกันยิ่งขึ้น ทั้งสองฝ่ายจะได้เริ่มต้นปรับตัว

เข้าหากัน แต่ต้องระมัดระวังมิให้เลยเถิดเกินฐานะของผู้รัก โดยเฉพาะฝ่ายหญิงต้องระมัดระวังตัวเป็นพิเศษ เพราะผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา หากไม่รู้จักยับยั้งทั้งใจ หรือเปิดโอกาสให้ฝ่ายชายล่วงเกินจนถึงขั้นใดเสียกัน เข้าทำนอง "ชิงสุกก่อนห่าม" ย่อมทำให้ฝ่ายชายดูแคลนได้ และหากฝ่ายหญิงตั้งครมร์ขึ้นมา สังคมย่อมตั้งข้อรังเกียจและประณามอย่างแน่นอน การสอนมิให้ชิงสุกก่อนห่ามจึงเป็นคำสอนที่ยังมีประโยชน์ สำหรับฝ่ายหญิงโดยตรง ในปัจจุบัน ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศศึกษา กลับเป็นสิ่งเกือหนุณีให้ฝ่ายหญิงชิงสุกก่อนห่ามมากกว่าแต่ก่อน เพราะไม่ต้องกังวลเรื่องการตั้งครมร์ แต่สำหรับผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็ตาม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานเป็นสิ่งต้องห้าม แม้ว่าชายผู้นั้นเป็นผู้ที่กำลังจะแต่งงานกับตนก็ตาม การเสียตัวให้ชายก่อนแต่งงานย่อมทำให้ฝ่ายชายเกิดระแวงแคลงใจขึ้นไม่มากนักน้อย อีกประการหนึ่งฝ่ายชายย่อมจะเห็นคุณค่าของหญิงนั้นลดน้อยลงไป เพราะคนเรามักจะไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่ได้มาโดยง่าย ส่วนความก้าวหน้าในทางวิชาการเกี่ยวกับเพศศึกษา เช่น การคุมกำเนิดนั้น ผู้เขียนคิดว่าควรจะนำมาใช้ในลักษณะที่มีคุณค่ามากกว่าเพียงป้องกันกำรตั้งครมร์ก่อนแต่งงาน เพราะการนำวิธีคุมกำเนิดมาใช้ก่อนแต่งงาน เป็นการกระทำเพื่อปลดเปลื้องความต้องการทางเพศและสนองความอยาก رؤอยากเห็นของหญิง ชายเท่านั้น ส่วนการแต่งงานมีบุตรอง เพื่อที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันนั้น เป็นความสวยสดงดงามอย่างหนึ่งของชีวิต การรู้จักใช้ความรู้เรื่องคุมกำเนิดให้ เป็นประโยชน์สอดคล้องกับความเหมาะสมในคำณเษรฐกิจ จึงจะเป็นวิถีชีวิตที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง

5. ให้มีการสุ่ขอ ผู้แต่งสอนว่า ถ้าชายใครรักจริง ก็ให้เขาไปสุ่ขอพ่อแม่ของตน การสอนนี้เป็นคำสอนที่สอดคล้องตามประเพณีที่คั้งาม กล่าวคือ ในสมัยนั้นมีบิดามารดาของฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายกำหนดคู่สมรส ระยะเวลาและเงื่อนไขต่าง ๆ ในการอมรสของบุตรสาว¹ ฉะนั้นการบอกกล่าวให้ฝ่ายชายมาสุ่ขอตามประเพณี จึงเท่ากับเป็นการให้บิดามารดาเป็นฝ่ายตัดสินใจเลือกคู่ให้ ซึ่งนับว่าเป็นผลดี เพราะบิดามารดาช่วยต้องเลือกเห็นคนดีที่สุดเท่าที่จะเลือกได้ให้แก่บุตรสาวของตน นอกจากนี้ยังถือเป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลทั้งสองฝ่ายในการจัดคู่สมรส

¹ไพฑูรย์ เกรือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย, (พระนคร: โรงพิมพ์เลียงเกียรติจงเจริญ, 2513), หน้า 152.

ให้สมน้ำสมเนื้อแก่บุตรธิดาของตนด้วย¹

ในปัจจุบัน แม้ว่าหญิงชายจะมีสิทธิ์ในการตัดสินใจแต่งงานด้วยตนเองแล้วก็ตาม ผู้เขียนคิดว่า ยังเป็นการสมควรที่จะให้มีการขออนุญาตอีก เพราะการขออนุญาตนั้นเท่ากับเป็นการขออนุญาตจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิงประการหนึ่ง เป็นการแสดงความเคารพให้ความสำคัญแก่พ่อแม่ผู้มีพระคุณสูงสุดในชีวิตอีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ยังเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้พ่อแม่ได้มีส่วนช่วยในการตัดสินใจเลือกคู่ครอง เพราะพ่อแม่มีประสบการณ์ชีวิตมากกว่า ย่อมสามารถให้คำปรึกษาข้อคิดเห็นที่ถี่ถ้วนและรอบคอบแก่ลูกเสมอ ทั้งยังจะทำให้พ่อแม่มีความสุข รู้สึกภูมิใจที่ลูกได้ยังเห็นความสำคัญของตนอยู่

สรุปได้ว่า คำสอนในการเลือกคู่ครองนั้น เป็นคำสอนที่เหมาะสมสำหรับปัจจุบันไม่น้อยทีเดียว แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะแตกต่างจากอดีตมากเพียงใดก็ตาม แต่คำสอนต่าง ๆ ในเรื่องนี้ ก็ยังคงเป็นคำสอนที่น่าประโยชน์สุขมาสู่สตรีผู้ปฏิบัติตามเสมอ

การปฏิบัติต่อสามี

เมื่อการแต่งงานผ่านพ้นไปแล้ว ย่อมเท่ากับว่าสตรีนั้นได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ ในสมัยก่อนสตรีที่แต่งงานแล้วก็เท่ากับมีการเปลี่ยนผู้ปกครองใหม่ จากความดูแลเอาใจใส่ของบิดามารดา มาอยู่ในความคุ้มครองของสามี² สตรีสมัยนั้นจึงได้รับการอบรมสั่งสอนให้ฝากเนื้อฝากตัวต่อสามี ด้วยการปรนนิบัติเอาอกเอาใจอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังตัวอย่างจากวรรณคดีหลายเรื่องที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 เช่น เรื่องกฤษณาสมันต์องค์คำฉันท โองวาทกระสรีร์ ชุนข้าง-ชุนแผน นางเกสรสอนนางสร้อยทอง นางอัปสรสอนนางสร้อยฟ้า เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ หากภรรยาคนใดปรนนิบัติสามีจนเป็นที่ชื่นชอบ ย่อมก่อให้เกิดความสุขในครอบครัว ทั้งยังเป็นความปลอดภัยของฝ่ายภรรยาด้วย กล่าวคือ ถ้าสามีรักยอมจะไม่ทอดทิ้งให้ต้องตระกำลำบาก และถ้าอายุขานหน้าผู้อื่น ฉะนั้นคำสอนของผู้แต่งจึงมีความสำคัญอยู่ไม่น้อยทีเดียวแต่เนื่องจากภรรยาบางคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในเมืองหลวง ส่วนใหญ่มิได้มีเวลาที่จะคอยปรนนิบัติสามี เพียงอย่างเดียว เนื่องจากต้องออกไปประกอบอาชีพช่วยสามีหารายได้ ฉะนั้น คำสอนบางประการอาจจะต้อง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² เสรีรโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, หน้า 23.

เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบันด้วย ซึ่งพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อสัถยต่อสามี ในสมัยของชูแฉ่ง ผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นภรรยาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องข้อสัถยต่อสามี เพราะในสมัยนั้นมีกฎหมายลงโทษภรรยาที่มีชู้อย่างรุนแรงมาก ดังปรากฏในกฎหมายตราสามดวงว่า

แต่นี้สืบไปชายใดล่วงประเวณีกรียากัน ชายเจ้าผู้จับได้ เอาตัวมากกฎหมายฟ้องร้องแก่สุภาพาเมือง พิจารณาเป็นสัถย ว่าทำชู้ควยกรียาทานจริงไซ้ ถ้าชายเจ้าผู้มีความเจ็บแค้นไม่เอาบาทเบียสินใหม่จะเอาชู้ชีวิตกันแต่ชายผู้เดียว นั้น จะให้ก็มีได้ เป็นคน เพราะหญิงปลงใจให้ชายสมาคมจึงใคร่รวมประเวณีกัน ให้พิจารณาตระลาการสั่งชายชู้และหญิงให้แก่ชายเจ้าผู้มัน ผู้ไปพันแทงเสียทั้งหญิงรายชายชู้ คู่หนึ่งเพชชาติพันแทงคนโทษถึงตายนั้น ห้ามอย่าให้สืบแลเชื้อเนื้อเนื้อหนึ่งธารกรรมลำบากไว้เป็นอันขาดที่เคี้ยว แลให้สุภาพตระลาการไปดูใหญ่เห็นด้วย ถ้าชายเจ้าผู้ยังรักกรียา กุลัวเวรานุเวรจะคิดพันตัว จะฆ่าชายชู้แลหญิงเสียมิได้ จะเอาบาทเบียสินใหม่ ก็ให้สุภาพตระลาการส่งสัถยไปให้ปรับ ถ้าปรับค่าคักก็ชายเจ้าผู้มาก ให้เอาดั่งปรับใหม่ตัวชายชู้ ส่วนหญิงรายผู้ชู้สือ ก็ให้ปรับใหม่โดยพระราชกำหนดบทพระอัยการ¹

นอกจากนี้ยังมีการระบุโทษของหญิงมีชู้อีกด้วย

เอาเฉลวปะหน้าทักคอกกะเบาแดง 2 หู ร้อยคอกกะเบาปูนมาไลย ใส่ศีสะใส่คอก ให้นายฉมองตีมองนำหนาประจวนสามวัน... ถ้าหญิงนั้นยังทำชู้ควยชายผู้เดียว นั้นถึงสองตาเลาไซ้ ให้ใหม่ทวีคูณ ถ้าทำชู้เปลี่ยนชายอื่นให้ใหม่ชายผู้นั้นโดยประณมณิกเมีย ส่วนหญิงนั้นให้โกนศีสะปะนตะแลงแกง เอาชนชาหญิงประจวน ให้ทวนรอบตุลาคแล้วให้ทวนควยลวดหนึ่ง 20 ที่... ถ้าหญิงนั้นมันยังทำชู้ควยชายอื่นเลาไซ้... ให้ลงโทษคู่เดียวกันแล้วคักรูปชายหญิงไว้ ณ แกม ถ้าชายผู้มันยังรักเมียมัน แลมีไหลงโทษไซ้ ให้คักทั้งหญิงทั้งชายนั้นแล²

แต่การลงโทษดังกล่าวอาจชำระเงินเป็นการไถ่โทษก็ได้ ดังนี้

ทักคอกกะเบาแดง สองหู	750,000	เบี้ย
เฉลวปะหน้า	150,000	เบี้ย
โกนตะแลงแกง	250,000	เบี้ย
สักแกม	500,000	เบี้ย ²

¹ พระราชบัญญัติใหม่ ฉบับที่ 37, ประมุขกฎหมายประจำศก 2, หน้า 554-555

² _____, "กฎหมายลักษณะฉัวเมีย" ประมุขกฎหมายประจำศก 2, หน้า 251.

³ _____, "กฎหมายลักษณะกรรมศักดิ์" ประมุขกฎหมายประจำศก 2, หน้า 139.

เมื่อกฎหมายระบุโทษรุนแรงเช่นนี้ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่สตรีในสมัยนั้นยอมไม่กล้าประพฤติผิดเพราะถ้าถูกจับได้จะถูกประหารโทษถึงตาย หรือมีเดะนั้นก็ต้องอับอายขายหน้าประชาชนมากทีเดียว หากทนอับอายไม่ได้ก็ต้องจ่ายเงินค่าปรับจำนวนมหาศาล เมื่อเป็นเช่นนี้สตรีทั้งหลายยอมก้มหัวเกรงมาก คำสอนของผู้แต่งจึงเป็นการเตือนใจมิให้สตรีประพฤติผิดได้ ส่วนปัจจุบันนี้ หากหญิงมีสามีจับได้ก็เพียงแต่ถือเป็นสาเหตุฟ้องหย่าได้ แต่ภรรยาไม่ถึงกับถูกลงโทษรุนแรงและน้ออับอายเท่าสมัยก่อน

แต่กระนั้นก็ดี ภรรยาที่ดีก็ควรจะซื่อสัตย์ต่อสามีเพียงผู้เดียว เพราะการแต่งงานนั้นควรจะหมายถึงการยินยอมพร้อมใจของชายหญิงที่จะรวมทุกข์ร่วมสุขกันสืบไป ดังนั้นเมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงพร้อมใจจะอยู่ด้วยกัน จึงจำเป็นต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันด้วย ทั้งคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ทรงบัญญัติหน้าที่อันสามีหรือภรรยาพึงปฏิบัติต่อกัน ดังปรากฏในหนังสือ นวโกวาท ดังนี้

หน้าที่ของสามี

1. ค้ำชูยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา
2. ค้ำชูไม่ดูหมิ่น
3. ค้ำชูไม่ประพฤติล่วงใจ
4. ค้ำชูมอบความเป็นใหญ่ให้
5. ค้ำชูให้เครื่องแต่งตัว

ส่วนภรรยาควรปฏิบัติต่อสามีดังนี้

1. จัดงานดี
2. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี
3. ไม่ประพฤติล่วงใจสามี
4. รักษาทรัพย์สินที่หามาไว้ได้
5. ขยันไม่เกียจคร้านช่วยกิจการทั้งปวง

¹ บัญชา มินทรชินทร์และรุจน์ โสคติวิ, สังคมวิทยา (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505), หน้า 52.

ฉะนั้น การสอนให้ภรรยาถือสัตย์ต่อสามีจึงเป็นการสอนที่สตรีในปัจจุบันควรมีถือปฏิบัติต่อไป เพราะนอกจากจะปฏิบัติตามพระพุทธรูปแล้ว ผลแห่งการปฏิบัตินั้นย่อมนำประโยชน์สุขมาสู่ครอบครัวของผู้นั้นด้วย

2. การปรนนิบัติสามี ในสมัยของผู้แต่นั้น สามีเป็นผู้มีหน้าที่เลี้ยงดูภรรยา ทั้งยังต้องมีหน้าที่รับใช้บ้านเมืองโดยตรงอีกด้วย กล่าวคือ ชายฉกรรจ์ทุกคน (ยกเว้นพระภิกษุ และทาส) เมื่ออายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ จะต้องขึ้นทะเบียนเป็น "ไพร่สม"¹ เข้ารับใช้มูลนาย เจ้าสังกัด พออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ก็เปลี่ยนไปเป็น "ไพร่หลวง"² เพื่อเข้ารับราชการแผ่นดินไปจนอายุครบ 60 ปี การเข้ารับราชการแผ่นดินนี้เรียกว่า "การเข้าเวร"³ ซึ่งอาจเป็นปีละ 3 เดือน หรือ 6 เดือน แล้วแต่ทางการจะกำหนด หน้าที่ของชายเหล่านี้คือ การให้แรงงานแก่รัฐในยามสงบเช่น สร้างป้อมปราการ ชุกคสอง สร้างวัดหรือพระราชวัง ยามสงครามก็ต้องเป็นทหารต่อสู้ชาติเพื่อป้องกันประเทศชาติ จะเห็นได้ว่าฝ่ายชายมีภาระหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบอย่างมาก และมีได้มีโอกาสอยู่ที่บ้านมากเท่าฝ่ายหญิง จึงเป็นการสมควรที่ภรรยาจะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ให้สามีได้รับความสะดวกสบายมากที่สุดเมื่ออยู่ที่บ้าน เพื่อชดเชยความเหนื่อยยากตรากตรำที่สามีต้องเผชิญอยู่นอกบ้าน นอกจากนี้แล้ว การที่ผู้แต่งสอนให้ภรรยากราบเท้าสามีก่อนนอน จึงไม่เป็นเรื่องแปลกแต่อย่างใด เพราะถ้าจะกล่าวไปแล้ว สามีที่ตีหน้าหน้าที่ของตนอย่างไม่บกพร่องก็ย่อมเทียบเท่ากับบิดาของสตรีผู้นั้นทีเดียว การสอนให้ภรรยากราบเท้าสามีจึงเป็นการสอนให้ภรรยาระลึกถึงความดีงามของสามีอยู่เสมอ การระลึกถึงความดีของสามีจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวมิให้ภรรยาบกพร่องในหน้าที่ของตน ซึ่งนับว่าเป็นผลดีแก่คู่สามีภรรยาอย่างมาก

แต่สำหรับปัจจุบัน หากจะกล่าวถึงหน้าที่ของภรรยาที่คิดแต่เพียงฝ่ายเดียว ก็ยังเป็นการสมควรที่จะสอนให้ภรรยาปรนนิบัติเอาใจสามี เช่น คอยดูแลอาหารการกิน ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน คอยช่วยเหลือดูแลในยามเจ็บป่วย ฯลฯ แต่อย่าง

¹ วิชาสงฆ์ พงศะบุตร, ประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 18.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ใครก็ตาม ภรรยาสมัยนี้โดยทั่วไปอาจไม่มีเวลาร่างมากพอที่จะคอยปรนนิบัติสามีได้เท่ากับอดีต ฉะนั้นคำสอนในข้อนี้ควรจะลดหย่อนลงบ้าง สำหรับสตรีปัจจุบัน กล่าวคือ ควรสอนให้ภรรยาปรนนิบัติสามีบ้างในยามที่โอกาสและเวลาอำนวย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แม้ว่าจะมีการกิจอื่นเพิ่มขึ้นมากกว่าสตรีสมัยก่อน ภรรยาสมัยนี้ก็ยังคงสมควรที่จะพยายามหาเวลาและโอกาสปรนนิบัติเอาใจสามีบ้าง เพื่อผูกพันให้มีความรักและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

ดังนั้น การสอนให้ปรนนิบัติสามี ยังคงสามารถใช้สอนในปัจจุบันได้ หากมีการแก้ไขให้เหมาะกับสภาพความเป็นอยู่ของสตรีปัจจุบัน

3. เชื่อฟังสามี ทั้งโลกกล่าวแล้วข้างต้นว่า สามีที่ดีนั้นเทียบได้กับบิดาของฝ่ายหญิง ฉะนั้น การสอนให้เชื่อฟังสามีจึงไม่ใช่เรื่องเสียหายแต่อย่างใด เพราะถ้าสามีคนใดเป็นคนดีอย่างแท้จริง ก็น่าจะตั้งเตือนภรรยาในทางที่ถูกที่ควร คงไม่มีสามีที่ดีคนใดสั่งสอนภรรยาของตนให้กระทำในสิ่งที่ไม่สมควร เพราะหากเกิดผลเสีย สามีจะเป็นฝ่ายเสื่อมเสียไปด้วย ประกอบกับสังคมสมัยนั้นสามีเป็นผู้มีประสบการณ์นอกบ้านมากกว่าภรรยา จึงเป็นไปได้ที่สามีย่อมรู้ถึงความดีเป็นไปต่าง ๆ ในสังคมได้ดีกว่าภรรยา ฉะนั้นการสอนให้ภรรยาเชื่อฟังสามีจึงเหมาะสมยิ่ง

สำหรับปัจจุบันก็เช่นกัน การที่ภรรยาจะเชื่อฟังสามีก็ไม่เป็นการแปลกแต่อย่างใด หากว่าได้พิจารณาด้วยเหตุผลก่อนแล้วว่าคำตักเตือนนั้นเหมาะสมและเป็นความปรารถนาดีอย่างแท้จริง

4. ไม่โกรธตอบสามี ไม่ว่ายุคใดสมัยใด ผู้ใดมีความโกรธผู้นั้นย่อมไม่มีความสุข สุขใจคน พระพุทธองค์ก็ยังทรงสอนให้คนละเว้นความโกรธ เพราะความโกรธไม่ช่วยให้สถานการณ์ต่าง ๆ ดีขึ้น ซ้ำยังทำให้กลับเลวร้ายลงยิ่งกว่าเดิมเสียอีก เพราะคนที่กำลังโกรธมักขาดสติ ไม่มีการไตร่ตรองเรื่องราวด้วยเหตุผล เมื่อความโกรธไม่ส่งผลในทางที่ดี เราก็ไม่ควรให้ความโกรธมาครอบงำจิตใจได้ ด้วยเหตุนี้ การสอนมิให้โกรธตอบจึงเท่ากับเป็นการสอนที่ดีเสมอไม่ว่าจะเป็นสมัยก่อนหรือสมัยนี้ แม้ว่าในทางปฏิบัตินั้น อาจจะทำตามได้ยากเนื่องจากคนที่อยู่ด้วยกัน ก็เปรียบเสมือนดินกับฟัน โอกาสที่จะกระทบกันย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ฉะนั้นเมื่อสามีภรรยาทะเลาะกัน ถ้าต่างฝ่ายต่างให้อารมณ์ต่อกัน แทนที่จะหันหน้าปรับความเข้าใจกัน เหตุการณ์ย่อมลุกลามหนักขึ้น ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่ทั้งสองฝ่ายเลย ด้วยเหตุนี้ ถ้าฝ่าย

ใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายสงบ ในไม้อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องสงบตามไปด้วย แต่ในที่นี้กล่าวถึงการสอนหญิง แต่เพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้นสตรีที่ดีควรจะเป็นฝ่ายระงับอารมณ์ของตน ไม่ให้มีความโกรธตอบผู้อื่น โดยเฉพาะสามีซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด

5. ไม่ประพฤติชั่วร้ายต่อสามี ในที่นี้หมายถึง การนินทาว่าสามี การข่มขู่เสียสติ ทำร้ายร่างกายสามี ในสมัยของผู้แต่งหากภรรยาคนใดกระทำต่อสามีดังกล่า สตรีนั้นคงไม่แคล้วถูกสามีทอکتึงให้เป็นหม้าย แม้แต่ผู้แต่งเองยังกล่าวว่า

เช่นเหมือนเราแล้ว ไม่ต้องให้ตีตบ	คงสู้รูปโตเต็มให้ข่มขืน
จะถีบถองเสียให้ยับไลซ์กับกัน	วางหม้ายมันเสียให้กางอยู่กลางคัน

ในสมัยก่อนนั้น หากภรรยาใดกล้ากระทำต่อสามีถึงขนาดจับมัดโยงไว้กับเสาแล้ว เสียสติ ข้างยังเรียกสาว ๆ ที่ยังไม่แต่งงานให้มาดู ก็ควรกล่าวได้ว่าสตรีนั้นไม่สมควรที่ชายใดจะรับเลี้ยงดูเป็นภรรยาอีกต่อไป เพราะสามีในสภาพสังคมนั้นควรจะเป็นผู้มีบุญคุณต่อภรรยา เนื่องจากเป็นผู้เลี้ยงดูและคุ้มครอง การที่ภรรยาทำเช่นนั้นย่อมเท่ากับเป็นการไม่รู้จักบุญคุณของผู้อื่น

แม้ว่าปัจจุบันนี้ ความสำนึกในเรื่องบุญคุณของสามีที่มีต่อภรรยาอาจจะลดน้อยลงแต่ภรรยาที่ดีก็ไม่ควรทำร้ายสามีไม่ว่าจะทางกายหรือวาจา เพราะการทำให้สามีเจ็บช้ำน้ำใจนั้น อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชีวิตครองเรือนของตนต้องร้าวรานไถ่ในที่สุด สรุปได้ว่า ภรรยาที่ดีควรปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้แต่งในข้อนี้ คือไม่ประพฤติชั่วร้ายต่อสามีทั้งทางกายและวาจา

คตินิยมและสถานภาพของผู้หญิงที่เปลี่ยนไปจากอดีต

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ผู้หญิงมีสถานภาพต่ำกว่าผู้ชายมาก ทั้งนี้จะเห็นได้จากภาพสะท้อนจากวรรณคดีต่าง ๆ ในยุคนั้น และจากหลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวถึงความ เป็นอยู่ของ คนสมัยนั้น การที่ผู้หญิงไทยมีฐานะทางสังคมต่ำกว่าผู้ชายมาก สันนิษฐานได้ว่าไทยเราคงได้รับ คตินิยมนี้จากจีนและอินเดีย เพราะไทยใกล้ชิดกับจีนมาเป็นเวลายาวนานแล้ว ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นเรายังติดคอค้าขายกับคนจีนเรื่อยมา ส่วนอินเดียนั้น ไทยได้รับคติกรรมทางพุทธศาสนา เข้ามาเต็มที่ ทั้งจีนและอินเดียต่างก็ยกย่องผู้ชายมากกว่าผู้หญิงอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ธรรมเนียมจีนยกย่องผู้ชายมาก

เสฐียรโกเศศกล่าวถึงการสืบเชื้อสายของจีนว่า

ถือโคตรสกุลข้างพ่อฝ่ายเดียว (Partilineal) ว่าเป็นญาติ ส่วนญาติข้างฝ่ายแม่ถือว่าเป็นคนอื่นไม่ใช่ญาติ ถ้าญาติข้างฝ่ายแม่ แม่จะเป็นตายายโดยตรงเมื่อตกทุกข์ได้ยากจะมาอาศัยอยู่กับลูกสาวลูกเขยไม่ได้ ฉะนั้นธรรมเนียม ถ้าใครฝ่าฝืนก็ผิดจารีตประเพณี เมื่อแต่งงานบุตรชาย ญาติข้างเจ้าสาวจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ หรือรวมในการกินเลี้ยงไม่ได้ ฉะนั้นธรรมเนียมเหมือนกัน ถ้าเป็นญาติฝ่ายพ่อ จะเป็นปู่ย่าและญาติคนอื่นที่ถือแซ่เดียวกันย่อมมีสิทธิ์มาอาศัยอยู่ได้เมื่อจำเป็น และหญิงชายที่รวมแซ่เดียวกัน จะแต่งงานกันไม่ได้ และหญิงเมื่อแต่งงานแล้ว ก็ตรงไปอยู่บ้านฝ่ายชาย (Patrilocal) ฝ่ายชายจะไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง (Matrilocal) ไม่ได้ ธรรมเนียมอย่างนี้ก็เป็นอย่างเดียวกับของอินเดีย ซึ่งถือโคตร และวรรณะเป็นสำคัญ¹

ส่วนธรรมเนียมอินเดียนั้น ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายเสียค่าสินสอดทองหมั้นแก่ฝ่ายชายในการแต่งงาน และหลังจากแต่งงานแล้ว ภรรยาต้องเป็นผู้ที่อยู่ในโอวาทของสามี คอยปรนนิบัติรับใช้สามี นอกจากนี้ในด้านคตินิยมทางพุทธศาสนา ผู้ชายมีโอกาสบวชเป็นพระภิกษุได้ การบวชเป็นพระภิกษุนี้ถือกันว่าเป็นบุญกุศลยิ่งใหญ่แก่ผู้บวชและแก่บิดามารดา บุตรภริยาด้วย ในกรณีที่ผู้บวชยังไม่ครบครัน เชื่อกันว่าผู้ที่จะได้บุญมากที่สุดคือพ่อแม่ ด้วยเหตุนี้จึงมีตัวอย่างในขุนช้างขุนแผนตอนนางทองประศรีก่ลาวแก่พลายแก้วว่า

ทองประศรีว่ากรรมเยี่ยมกรรมแล้ว	พ่อแก้วแก้วตาของแม่เอ๋ย
บวชก่อนเถิดอย่าเพอมีเมียเลย	แม่จะโคขมเขยชายจิว
พอเจ้าเขาก็ตายไปนานแล้ว	ลูกแก้วจงไปรดแก่เสียก่อน
บวชสักสองพรรษาอย่าอาวรณ์	สกลมาแม่จะนอนใหม่เมีย ²

ส่วนผู้หญิงบวชเป็นชีก็ไม่ว่างกุศลแรงเท่ากับชายบวชเป็นพระ ดังนั้น เหตุที่คนไทยไม่ชื่นชมลูกสาวเท่ากับลูกชายเพราะ ลูกชายบวชพระส่งกุศลให้พ่อแม่ได้ในขณะที่ลูกสาวทำเช่นนั้นไม่ได้ และลูกชายยังเป็นฝ่ายสืบสกุลต่อไปในขณะที่ลูกสาวต้องเปลี่ยนสกุลตามสามี ผู้หญิงจึงมีคุณค่าน้อยในสังคมสมัยนั้น และมักจะถูกวิครอนสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ นานาทำให้ผู้หญิงมีโอกาสไม่เท่าเทียมกับผู้ชาย นับตั้งแต่แรกเกิด หลังจากตัดสายสะดือแล้วจะมีการนำเด็กทารก

¹ เสรีวร โทเศศ, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน (พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2510), หน้า 78.

² กรมศิลปากร, เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, หน้า 137.

นั้นไปอาบน้ำอุ่นให้สะอาด แล้วจึงอุ้มมานอนบนเบาะที่ปูในกระถัง ในตอนนี้จะมีการกระทำ
 อย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายถูกกำหนดบทบาทให้ต่างกันมาก กล่าวคือ ถ้าเป็น
 เด็กหญิงผู้ใหญ่จะจัดค้ายกับเข็มวาง ไวข้างตัว ถ้าเป็นเด็กชายจะจัดสมุดคินสอวาง ไวข้างตัว
 เป็นการถือเคล็ดว่า เด็กผู้หญิงโตขึ้นจะได้เก่งการบ้านการเรือนสมเป็นกุลสตรี ส่วนเด็กชาย
 จะใ้รู้จักเขียนอ่านโตขึ้นจะได้มีโอกาสรับราชการเป็นเจ้าคนนายคน¹ เมื่อเด็กหญิงและชาย
 เติบโตขึ้นมา เด็กผู้ชายจะมีโอกาสเล่าเรียนเขียนอ่านกับพระที่วัด ส่วนผู้หญิงต้องเรียนรูการ
 บ้านการเรือนจากแม่ ถ้าจะเรียนรูการบ้านการเรือนจากแม่ ถ้าจะเรียนเขียนอ่านก็ต้องเรียน
 จากผู้ใหญ่ในบ้าน แต่ส่วนใหญ่ผู้หญิงมักจะไม่ได้รับการสนับสนุนให้เรียนเขียนอ่านเพราะผู้ใหญ่
 เกรงว่าจะลึกลอบเขียนเพลงยาวถึงผู้ชาย ต่างจากเด็กผู้ชายซึ่งมักได้รับการสนับสนุนในการ
 เล่าเรียนเสมอ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 2 พระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง
 โรงงานขึ้นที่ประตูศรีสุนทร เพื่อเปิดโอกาสให้ลูกหลานสามัญชนได้มาเล่าเรียนวิชาซึ่งมีวิชา
 เบื้องต้น 2 วิชาคือ วิชาเขียนอ่านและวิชาเลขคณิต² ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีมิชชันนารีนักาย
 โปรเตสแตนต์เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในกรุงเทพฯ และได้นำความรู้สาขาต่างๆมาสอนคนไทย
 ด้วย เช่นหมอบรัดเลได้สอนวิชาแพทย์แผนใหม่ วิชาผ่าตัด วิชาดนตรี และปลูกฝีป้องกัน
 ไข้ทรพิษ หมอเฮาส์สอนวิชาวิทยาศาสตร์ แม่เหล็กไฟฟ้า³ เป็นต้น วิชาต่างๆเหล่านี้ผู้ชายเท่า
 นั้นที่มีโอกาสได้เรียน ส่วนผู้หญิงยังคงเรียนเย็บปักถักร้อยตามเดิม ในพ.ศ. 2395 พวกมิช-
 ชันนารีได้สร้างโรงเรียนสำหรับเด็กชายขึ้นเป็นแห่งแรกในบริเวณวัดอรุณราชวราราม ต่อมา
 ย้ายไปที่ตำบลสำเหร่ โรงเรียนนี้คือ โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย⁴ในปัจจุบันนั้น

¹ ประจักษ์ ประภาพิตยากร, ประเพณีในชนชั้นขุนแผน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์-
 เจริญธรรม, 2519), หน้า 25.

² ชัย เวืองศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352-2453, หน้า 46.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

⁴ วิลาสวงศ์ พงศบุตร, แบบเรียนสังคมศึกษา ส 401, ส 402 ประวัติศาสตร์ไทย
 (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 113.

เอง ส่วนโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงมีขึ้นหลังจากโรงเรียนชายมีมาแล้วหลายปี กล่าวคือใน พ.ศ. 2418 นางแอสเรียต เอ็ม เฮาส์ ได้ตั้งโรงเรียนประจำสำหรับเด็กหญิงชั้นที่บริเวณวังหลัง ฝั่งธนบุรีเรียกว่า "โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง" ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย"¹ การที่ผู้หญิงได้เริ่มมีโอกาสเล่าเรียนวิชาการแขนงต่างๆ เช่นผู้ชายบ้างเนื่องมาจากพวกมิชชันนารีชาวอเมริกันที่เข้ามาสอนศาสนาในระบายนั้นเห็นว่าแต่เดิมการศึกษาของสตรีไทยจำกัดอยู่เพียงการเรียนเย็บปักถักร้อย การฝึกกิริยามรรยาทซึ่งเรียนภายในบ้าน ไม่มีโอกาสเล่าเรียนวิชาสามัญและวิชาชีพเท่าเทียมกับเด็กชาย และนอกจากนั้นสตรีสามัญมีโอกาสเล่าเรียนน้อยมากเมื่อเทียบกับโอกาสของเจ้านายหรือสตรีชั้นสูง พวกมิชชันนารีจึงต้องการยกฐานะทางสังคมของสตรีทั่วไปด้วยนอกเหนือไปจากความต้องการเผยแพร่ศาสนา

จะเห็นได้ว่า หากพวกมิชชันนารีเหล่านั้นไม่ริเริ่มโครงการสอนหนังสือสตรีขึ้นมา โอกาสที่ผู้หญิงไทยจะได้เล่าเรียนทัดเทียมกับผู้ชายคงจะต้องยืดเวลาไปอีกนานกว่าจะได้เรียน นอกจากนี้ความต่ำต้อยของผู้หญิงสมัยก่อนยังมีอีกมาก เช่นผู้หญิงไม่มีกรรมสิทธิ์ในชีวิตของตนเอง ต้องขึ้นอยู่กับพ่อแม่หรือสามีซึ่งจะทำอย่างไรต่อผู้หญิงก็ได้ เป็นต้นว่าเขียนตี คู้ค่า ยก หรือขายให้ใครก็ได้ โดยฝ่ายหญิงไม่มีสิทธิ์มีเสียงใดๆทั้งสิ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเลือกคู่ครอง ผู้หญิงไม่มีเสรีภาพในการเลือกเลย เพราะผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะเป็นผู้ตกลงกัน จึงเกิดวิธี "คลุมถุงชน" ขึ้นในสมัยนั้น ทั้งนี้เพราะผู้ใหญ่ทั้งคู่จะถือว่าตนเป็นผู้มีความคิดรอบคอบและเล็งเห็นการณ์ไกลไต่ดีกว่าลูก การเลือกคู่ให้จึงมีโอกาสได้คนที่มากกว่าที่ลูกจะตัดสินใจเลือกกันเอง ส่วนคตินิยมในการครองคู่ยิ่งแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าผู้หญิงถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ชายมาก คือ ผู้ชายจะมีภรรยาที่คนก็ได้ กลับเป็นการก็เสียอีกหากผู้ชายมีภรรยามาก แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการคุ้มครองดูแลผู้หญิงของตน ดังที่เสฐียรโกเศศเล่าถึงเรื่องนักร้องโศก

นักร้องโศก ถึงจะไม่โชคร้ายราวไร ก็มักมีภรรยาในคราวเดียวกันได้หลายคน ings ที่ไม่ต้องหว่ามาหากินอะไรหรือต้องเลี้ยงดูภรรยาเหล่านั้น เพราะผู้หญิงชอบไฉ่ว เป็นนักร้องโศก คอยถือว่าไคหนาไคตาดีกว่าไคฉั่วกรรมคา มีคนเกรงใจและเกรงกลัว ไปไหนมาไหน

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

ถ้าคนอื่นรู้ว่า เป็นเมียคนเลว โศกก็จะไม่มีใคร เกาะเกาะหรือรบกวนรังแก นี่เป็นความจริง เพราะผู้หญิงแตกอนส่วนมากพึ่งตนเองไม่ใคร่ได้ เมื่อน้อยก็พึ่งผู้ใหญ่ เมื่อใหญ่ก็พึ่งผู้ ตัว เมื่อแก่ตัวก็พึ่งลูก เป็นดังนี้ไม่ว่าที่ไหนในสมัยก่อนโน้น ก็มีที่อาจถูกครหาเอาไปทำ เมียชั่วคราว เมื่อเป็นเช่นนี้จะใคร่ใคร่เป็นที่พึ่งเล่า ก็ต้องใคร่ใคร่เป็นนักร้องโศกนั้นแหละที่จะใคร่ใคร่เป็นผู้คุ้มครองตน¹

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานกล่าวถึงการใช้ผู้ชายมีภรรยาได้มากกว่าหนึ่งคนอีก เช่น สังฆราชปาลเลกัวซ์ กล่าว "พวกเศรษฐีโดยมากมีภรรยา 2 คน ขุนนางผู้ใหญ่มีกันถึง 12 คน เจ้านายมีหม่อมตั้งแต่ 20, 30, 40 คน หรือมากกว่านั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงมีเป็นร้อยๆ"² ส่วนผู้หญิงจะมีสามีมากกว่า 1 คนในคราวเดียวกัน ไม่ได้ถือว่ามีชู้ มีโทษตามกฎหมายรุนแรง ามาก พฤติกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าสถานภาพของผู้หญิงสมัยนั้นต่ำต้อยมากคือ การที่ผู้ชายบังคับให้ผู้หญิงทำนาต่างควาย เสรีโยโกเศศเล่าว่า

ถ้าคราวใดยศฐาบรรดาศักดิ์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน มีวัวควาย เป็นต้น เกิดอุบัติเหตุต้องตายไปหรือไม่ ก็ล้มเจ็บไข้ใช้งานไม่ใคร่ และสมัยนั้นก็ไม่มีวัวควายอื่นมีสำรองไว้มากตัว ความจำเป็นบังคับก็ต่องให้ภริยาทำหน้าที่แทนควายนานไปพลางก่อน ทั้งนี้ในชั้นแรกๆ ชาวบ้านหญิงจะสมัครใจใคร่ใคร่จะทำไหม หากแต่ถูกบังคับจากผู้ชายอย่างรุนแรง จึงต้องจำใจยอม "เอาโตต่างควาย" (คำของไทยลื้อ)... เหตุนี้จึงได้มีคำกล่าววว่า "ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน" ฉะนั้น³

นอกจากนี้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องมีหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้สามีราวกับคนรับใช้ที่เดียว เปรียบเทียบได้จากนิทานเรื่องทศตะสอนบุตร วรรณคดีที่แต่งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2393⁴ เป็นนิทานที่กล่าวถึงพ่อแม่ที่ยากจนมากจนลูกชายหญิง 2 คนแสดงความกตัญญูด้วยการเสนอตัวให้พ่อแม่นำตนไปขายให้แก่เศรษฐีเพื่อจะได้มีเงินมาเลี้ยงชีวิตพ่อแม่ ก่อนที่จะนำลูกไปขายเป็นทาสของ

¹ เสรีโยโกเศศ, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, หน้า 100.

² สังฆราชปาลเลกัวซ์, เล่าเรื่องเมืองไทย, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร (พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506), หน้า 311.

³ เสรีโยโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2505), หน้า 86.

⁴ กรมศิลปากร, ประชุมสุภาษิต, หน้า 150.

เศรษฐี ทุกคนได้สั่งสอนลูกทั้งสองให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่ฐานะเพื่อจะได้ให้
ผู้เป็นนายเอ็นดูเมตตาปราณี คำสอนลูกที่จะไปเป็นทาสผู้อื่นในเรื่องนี้มีเนื้อหาสาระเหมือนกับ
คำสอนในสุภาษิตสอนหญิงแทบทุกประการ เช่น

จะไปเป็นข้าไท่ทานใช้สอย
อย่าให้นายเหน้อยยากลำบากตน
ครั้นรุ่งแสงแสงอุทัยเธอใครใคร่
ถ้าแม้มีกาวิกจอยยาบึกเป็น
อยากคบเพื่อนเที่ยวไปให้ไกลบ้าน
เรียกไมปะก็จะต้องเครื่องซักใจ
ดูนายรักจงเคารพเข้านบนอบ
แมนนายซึ่งเจ้าอย่าตั้งคอบประจัญ
เทพเจ้าเขาจะช่วยอวยสวัสดิ์
อย่านั่งไกลใช้สอยคอยระวัง
อนึ่งพวกข้าคนอยู่ใหญ่ในเศรษฐี
ส่งวนกายหมายเพียงแพพองาม
เมื่อสิ้นแสงสุริยาภาวนาศ
ไปชุกนอนก่อนนายนั้นไม่ดี
ครั้นรุ่งแสงแสงทองขนสองฟ้า
งานอะไรที่ตองเป็นของตัว
แมนทานต้นขนเห็นเสร์จสำเร็จแล้ว
เห็นแขกมาเจ้าอย่าทำกริถกราย
อย่าคบคนพุกพาลสันดานชั่ว
อย่าไปทำนอกระเมือกให้เกิดความ
อย่าเลนเบียดเสียดจำนำพา
แม้อขัดสนสิ้นที่ไม่มีอาย

ระวังคอยจัดแจงทุกแห่งหน
ตั้งกมลดูงานการในเรือน
จงกวาดจักอย่าให้สกปรกเป็น
ทำแซเขื่อนเชิงเฉยจะเคยใจ
จួយมีการชุกเข็ดเป็นโดน
แม่จะไปว่าลาพูดจากัน¹
จงรักตอบนายไปจะได้ผล
สู่เจียมตนรักนายอย่าหมายดัง
ทวนเครื่องซักคงดีเมื่อกทีหลัง
สกับพึงร้องเรียกสำเหนียกนาม
อย่าพาที่จงจวบไปหยาบหยาม
อย่าดามปามจวงเงินให้เกินดี
อย่าเคลือบคลาดคล้ายแกล้งแกล้งหน้ายหนี
ถ้าแมนที่ทานจะเรียกไมรู้ตัว
อย่านิทราเกียจครานเป็นการชั่ว
ดูให้ทั่วทำหาไว่ทนาย
จะผองแผวชื่นชมควยสมหมาย
จงนอมกายกมกรานคอยคลานจร²
จะพาตัวยบระยาควยสำสาม
จนลูกกลมอ้ออิงมาถึงนาย
จะขายหน้าผิดเครื่องเครื่องนิบหาย
ก็วนวายฉกฉักมักละเลิง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

เที่ยวโกหกปกคลุมประสูมประสาน
ทำแสร้งเชื่อนเพื่อนพาไทรารเริง
คนเรนนีแควตอยามาสมาน
เห็นใครมีชนสักหนอยก็คอยรีบ

อย่าสูบฝันกินสุราก็ชิวชา
ถาแมนตักแล้วก็คิระยาไป

อย่าเอาเรื่องข้างในไปข้างนอก
สำหรับเรื่องเคืองใจลวนไม่ดี
สัญชาติเซนปากคั่นอย่าคบหา
เลาเนื้อความสิ่งใจออกให้ฟัง

อันของใช้หนีไปจากที่
หนีบตรงไหนไวตรงนั้นใหม่มันคง
เห็นอะไรไววางขวางจึงหะ
อย่าคิความบวยการว่าคาญมือ

อันจิวหุ่นโชนหนึ่งละครพอน
จะพาตัวชั่วช่าระยาปลง
การเหล่านีลวนที่เราเคยเห็น
ถาคังไหนไปนั้นมันจะเคย

สบุตสาบานทุกอย่างวางจนเหลือ
หนอยก็เบิงปึกเปิดเคลิคลิบ
จะเอาการข้างอะไรไม่ไคสับ
เฝ้ายิ้มหยิบยอนหยอกทั้งหลอกลง¹

มันพาตัวอับรียหาดีไม
มีหาไม่ขึ้นแคะเที่ยวและเล็ม²

ทำอันนอกแบายลให้ป็นปี
เป็นสิ่งที่คนรังเกียจทั้งเกลียดชัง
มันจะพาหัวทุกให้ตกถึง
หนอยก็คังโคงรูทุกผู้คน³

จิวไว้ที่งามปล้มอย่าปล้มหลุง
อย่าเที่ยวสงเลื่อชุนโพพนมือ
อย่าเลยละหลีกกลับไม่จับถือ
เป็นคนค้อคังคั้นนั้นไมคร⁴

อย่าอาวรณ์ขึ้นเชิงละเลิงหลง
ไครวงยงงเสียที่ไม่คิเออย
ถึงเขาเลนอยูกี่ข้างจงนังเคย
ไคยินเออยเขาจงอดสะกใจ⁵

จึงกล่าวได้ว่าการสอนผู้หญิงและสอนคนรับใช้ ใช้คำสอนเดียวกันได้

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงฐานะทางสังคมของสตรีในสมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้นว่ามีฐานะต่ำกว่าผู้ชายเพียงไร แต่ต่อมาฐานะทางสังคมของสตรีไทยเริ่มเปลี่ยนไปจาก
เดิม ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่พ.ศ. 2421 นางสาวเอ็ดนา โคล (Edna Cole) ได้เดินทางมาถึง
กรุงเทพฯ แฮมมิลโคลนี่เป็นกำลังสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาของสตรีไทยให้ก้าวหน้า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ด้วยการวางแผนการศึกษาให้สตรีไทยมีความรู้ด้านเขียนพจนานุกรมภาษาอังกฤษได้¹ นับว่าหม่อมโคล เป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่ช่วยยกระดับฐานะสตรีไทยให้ดีขึ้นกว่าเดิม จากนั้นโอกาสของผู้หญิงเริ่มดีขึ้นเป็นลำดับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างโรงเรียนสำหรับผู้หญิงขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อพ.ศ. 2423 โดยพระราชทานนามว่า "โรงเรียนสุนันทาลัย"² ซึ่งปัจจุบันนี้คือวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ต่อมาในปี 2446 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถได้สร้างโรงเรียนราชนิเทศเพื่อสอนการวาดเขียน เย็บปักถักร้อย และทำดอกไม้คายน่าและกระดาษให้เหมือนของจริงด้วย การสอนที่นี่ใช้ครูสตรีชาวญี่ปุ่นเป็นผู้สอน³ แต่โรงเรียนราชนิเทศนี้เป็นโรงเรียนสำหรับบุตรหลานเจ้านายและขุนนาง บุคคลชั้นสูง สำหรับโรงเรียนรัฐบาลที่ตั้งขึ้นเพื่อสตรีสามัญชนเป็นแห่งแรกคือ "โรงเรียนบวรungskสตรีวิชา" ปัจจุบันคือ "โรงเรียนเสาวภา" นอกจากนี้สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถยังได้ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างโรงเรียนสตรีในต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ ราชินีบูรณะ เป็นต้น จากนั้นยังทรงส่งเด็กไทยไปเรียนที่ญี่ปุ่น ได้มีโอกาสฝึกหัด วาดเขียน และทำดอกไม้เย็บแบบญี่ปุ่นกลับมา⁴ นับได้ว่าพระมหากษัตริย์ของทั้งสองพระองค์นี้ช่วยให้ผู้หญิงไทยมีโอกาสก้าวออกสู่โลกภายนอกบ้านมากขึ้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับปรุงประเทศมากมายโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับสตรีไทย ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษเป็นเวลานานถึง 9 ปี พระองค์ทรงแนะนำและสนับสนุนให้สตรีไทยเปลี่ยนการแต่งกายเป็นแบบยุโรป ชักชวนให้สตรีฝ่ายในออกมาร่วมงานรื่นเริงในราชสำนักต่างๆ ไม่ให้เก็บตัวอยู่แต่ข้างในเหมือนดังแต่ก่อน นับว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์มีคุณประโยชน์ต่อสตรีไทยมาก ทำให้กล้าออกสังคม

¹ วิชาสงศ์ พงศ์บุตร, แบบเรียนสังคมศึกษา ส401, ส402 ประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 116.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴ สีนี กมลนาวัน, "การเปลี่ยนแปลงฐานะและบทบาทในสังคมของสตรีไทย"

และที่สำคัญที่สุดได้ทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นในปีพ.ศ. 2464 ทำให้ผู้หญิงจำเป็นต้องเรียนรู้นั่งสือไปด้วยในตัว ต่อมาในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาสถานภาพและบทบาทของสตรีไทยก็เริ่มก้าวต่อไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ในสมัยจอมพลป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการยกย่องว่าหญิงมีความสามารถ และมีฐานะเท่าเทียมชายโดยมีจุดมุ่งหมายให้สตรีมีบทบาทสำคัญในการสร้างชาติและวัฒนธรรม ด้วย มีการโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียงให้ผู้ชายยกย่องและให้เกียรติผู้หญิง และในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2485 มีการพระราชทานยศแก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นพันโท เหล่าทหารปืนใหญ่ เป็นนายกทหารพิเศษประจำกองทัพบก และเป็นราชองครักษ์พิเศษด้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกองทหารหญิง โรงเรียนนายร้อยและนายสิบหญิง ต่อมา มีการจัดตั้ง "สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง" เป็นสาขาหนึ่งของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ผู้หญิงจึงได้มีโอกาสแสดงบทบาททางสังคมได้มากกว่าเดิม¹ และในสมัยรัชกาลปัจจุบัน ผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมผู้ชายทุกประการ ทั้งด้านการศึกษา การเมือง และสังคม กล่าวคือ ผู้หญิงสามารถเรียนสูงเท่ากับผู้ชายและในทุกสาขาวิชาไม่ว่าจะเป็นแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ พลศึกษา วิทยาศาสตร์ ฯลฯ สำหรับการประกอบอาชีพก็เช่นเดียวกัน ผู้หญิงมีสิทธิประกอบอาชีพได้ทุกอย่าง การออกสังคมผู้หญิงก็มีเสรีภาพมากขึ้น ที่สำคัญที่สุดคือ ในด้านการเมืองผู้หญิงมีสิทธิทั้งในด้านการออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง

จากการได้รับสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว ทำให้สตรีไทยมีโอกาสแสดงความสามารถได้เต็มที่ และในที่สุดก็เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าผู้หญิงมีสติปัญญา ความสามารถไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชายเลย ผู้หญิงสามารถใช้ความรู้ความสามารถบริหารกิจการต่างๆ ได้ดีเท่ากับผู้ชาย หากจะเสียเปรียบก็ตรงที่ผู้หญิงมีร่างกายที่อ่อนแอในด้านพลกำลังกว่าผู้ชายเท่านั้นเอง

¹ วิลาสงส์ พงศ์บุตร, แบบเรียนสังคมศึกษาประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช 2519), หน้า 299.